

Chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením v Pardubickém kraji

Bc. Lenka Sedliská

Diplomová práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lenka Sedliská**
Osobní číslo: **H130024**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením
v Pardubickém kraji**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti sociálních služeb, chráněného bydlení a sociálního začleňování osob s mentálním postižením.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

MATOUŠEK, O., P. KODYMOVÁ a J. KOLÁČKOVÁ. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

MICHALÍK, Jan et al. Zdravotní postižení a pomáhající profese. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-73-67-859-3.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.

VALENTA, M., J. MICHALÍK a M. LEČBYCH. Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3829-1.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

7. ledna 2015

Termín odevzdání diplomové práce:

17. dubna 2015

Ve Zlíně dne 7. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 17.7.2015

Yadlovská Kerenka

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

²⁾ Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výstředku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením = užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce s názvem Chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením v Pardubickém kraji uvádí historický vývoj sociálních služeb určených pro tuto cílovou skupinu. Osoby s mentálním postižením v dřívějších dobách byly izolovány v ústavech sociální péče. Nepřicházely tak do kontaktu s ostatními zdravými jedinci. Společnost nebyla zvyklá na setkávání se s osobami s mentálním postižením. Se vznikem zákona o sociálních službách č. 108/2006, Sb. vzniká nová sociální služba, a to chráněné bydlení. Dochází tak k postupné transformaci pobytových služeb, dřívějších ústavů sociální péče. Osoby s mentálním postižením se začínají stěhovat do bytů a za pomoci pracovníků v sociálních službách začínají žít životem srovnatelným s jejich vrstevníky.

Klíčová slova: sociální služby, chráněné bydlení, mentální postižení, sociální začlenění, transformace

ABSTRACT

The thesis called “Sheltered houses for people with mental disability in the Pardubice region“ deals with a historical development of social services for this group of people. People with mental disability were isolated in Welfare Institutes in the past, so they didn't meet other people who weren't disabled. Social Services Act no. 108/2006, Sb. was created and with it a new social service - sheltered houses - was established. Former Welfare Institutes were gradually transformed. People with mental disability with a help from social service workers are moving to flats and they are starting living in the same way as their peers are.

Keywords: social services, sheltered houses, mental disability, social integration, transformation

Motto:

„Kvalita společnosti se může měřit podle způsobu, jak se stará o své nejzranitelnější a nezávislejší členy. Společnost, která se o ně stará nedostatečně, je pochybená.“

Adrian D. Ward

Poděkování:

Mé poděkování patří především doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za odborné vedení diplomové práce, za jeho věcné rady a připomínky. Děkuji také ředitelům, pracovníkům v sociálních službách a uživatelům chráněného bydlení Domova na rozcestí Svitavy, Domova na zámku Bystré a Domova pod hradem Žampach za ochotu a spolupráci při realizaci výzkumu. Dále bych chtěla poděkovat rodině, příteli a přátelům za trpělivost a podporu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Bc. Lenka Sedliská

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM	11
1.1 STAV ZKOUMÁNÍ PROBLEMATIKY V DOMÁCÍ A SLOVENSKÉ LITERATUŘE.....	12
1.2 VZTAH TÉMATU K OBORU SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	17
1.3 K ZÁKLADNÍM POJMŮM	21
2 CHRÁNĚNÉ BYDLENÍ PRO OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	23
2.1 MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ	24
2.2 SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	34
2.3 CHRÁNĚNÉ BYDLENÍ.....	40
3 SYSTÉM CHRÁNĚNÉHO BYDLENÍ	43
3.1 SYSTÉM CHRÁNĚNÉHO BYDLENÍ V ČESKÉ REPUBLICE	43
3.2 SYSTÉM CHRÁNĚNÉHO BYDLENÍ V PARDUBICKÉM KRAJI.....	44
3.3 SYSTÉM CHRÁNĚNÉHO BYDLENÍ VE VYBRANÝCH ZAŘÍZENÍCH	46
II PRAKTICKÁ ČÁST	49
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	50
4.1 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ.....	51
4.2 SPECIFIKACE VÝZKUMNÝCH OTÁZEK.....	51
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	52
4.4 METODA SBĚRU DAT	52
5 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	53
5.1 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU.....	53
5.2 ANALÝZA DAT V KATEGORICKÉM POJETÍ.....	55
5.3 INTERPRETACE DAT	63
DISKUZE	66
ZÁVĚR	67
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69
SEZNAM PŘÍLOH	72

ÚVOD

Tématem diplomové práce je chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením, které je poskytováno v Pardubickém kraji. Chráněné bydlení je sociální službou dle zákona o sociálních službách č. 108/2006, Sb. V této službě žijí uživatelé s mentálním postižením téměř srovnatelným životem jako jejich vrstevníci

Teoretická část diplomové práce je rozdělena do třech kapitol. První kapitola diplomové práce se zabývá teoretickými východisky a základními pojmy vztahujícími se k problematice chráněného bydlení. V první části je uvedeno několik knih, které se zabývají problematikou mentálního postižení a sociálních služeb určené pro osoby s mentálním postižením. Druhá část je zaměřena na vztah zvoleného tématu k oboru sociální pedagogika, kdy se zabýváme především pojmy, kterými jsou integrace a normalita, tedy zapojení uživatelů do běžného života a umožnění jim co nejsrovnatelnější život s jejich vrstevníky. Třetí část definuje jednotlivé pojmy, které jsou zásadní pro naši práci.

Druhá kapitola popisuje mentální postižení. Uvádíme zde několik definicí, příčin, ale také možností prevence vzniku mentálního postižení. Velká část je zaměřena na charakteristiku jednotlivých stupňů mentálního postižení, kterými je lehké mentální postižení, středně těžké mentální postižení, těžké postižení a hluboké postižení. Druhá část předkládá vývoj sociálních služeb určené pro osoby s mentálním postižením. Seznamujeme s jednotlivými druhy sociálních služeb. Poslední část je věnována sociální službě chráněné bydlení, kde popisujeme základní činnosti této služby, jaké jsou její možnosti a poslání.

Třetí kapitola je zaměřena již na konkrétní systémy chráněného bydlení v České republice, v Pardubickém kraji a ve vybraných zařízeních Pardubického kraje, se kterými se více seznámíme a ve kterých je realizován náš výzkum.

Empirická část diplomové práce je zaměřena na uživatele s mentálním postižením žijících ve službě Chráněné bydlení v Pardubickém kraji. V této práci jsme zvolili kvalitativní výzkum formou polostrukturovaných rozhovorů s danými uživateli sociální služby. Cílem diplomové práce je zjistit, jakým způsobem je služba chráněné bydlení poskytována v praxi a zda splňuje své poslání, tedy co největší začlenění uživatelů do společnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM

Tématem naší diplomové práce je chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením, které je poskytováno v zařízeních Pardubického kraje. Chráněné bydlení je sociální službou, která umožňuje osobám s mentálním postižením žít co nejsrovnatelnější život běžné populace. Prostřednictvím diplomové práce se seznámíme se službou chráněné bydlení a také s konkrétními příběhy uživatelů s mentálním postižením, kteří využívají tuto sociální službu. Pro jednotlivé uživatele byl přechod ze služby domov pro osoby se zdravotním postižením do služby chráněné bydlení velikou změnou. Avšak jednotliví uživatelé jsou rádi, že dostali tuto příležitost se osamostatnit a už se nechtějí vracet do služby domov pro osoby se zdravotním postižením. Líbí se jim získaná samostatnost a také důvěra, kterou do nich pracovníci vložili. Jejich snem je ještě větší osamostatnění a přestup do služby podpora samostatného bydlení, kde budou bydlet v nájemném bytě úplně sami, či s přítelem za minimální podpory pracovníků. Změní se tedy pobytová forma služby na terénní.

V této části se budeme zabývat stavem zkoumání v oblasti sociálních služeb, především v sociální službě chráněné bydlení, v literatuře nejen domácí, ale i slovenské. Uvedeme jednotlivé publikace, které se dané problematice věnují. Uvedené publikace jsou ve většině případů více zaměřené na problematiku mentálního postižení než na sociální služby. Dočteme se o jednotlivých definicích, příčinách či charakteristikách mentálního postižení.

Dále popíšeme, jaký je vztah zvoleného tématu chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením k oboru sociální pedagogika. Jedná se především o sociální začlenění uživatelů s mentálním postižením do běžné populace. Díky této sociální službě mohou uživatelé s mentálním postižením žít v normálních bytech, starat se o svoji domácnost, chodit do práce či využívat veřejně dostupných služeb ve městě. Vše za pomoci či asistence pracovníka v sociálních službách. Díky nim mohou uživatelé s mentálním postižením žít život téměř srovnatelný s jejich vrstevníky.

Poslední část této kapitoly je zaměřena na základní pojmy, které jsou charakteristické pro danou oblast zkoumání. Důležitými pojmy jsou např. sociální začleňování, rehabilitace či sociální služby.

1.1 Stav zkoumání problematiky v domácí a slovenské literatuře

Chráněné bydlení je definováno v zákoně 108/2006 Sb., o sociálních službách a také ve vyhlášce 505/2006 Sb., kde jsou popsány základní činnosti každé sociální služby. O sociálních službách se dočteme i v literatuře.

Problematikou sociálních služeb se zabývalo několik autorů, ať už českých či zahraničních. Autoři většinou uvádějí charakteristiku jednotlivých sociálních služeb a také popisují, jaká sociální služba je vhodná pro danou cílovou skupinu. Velká část autorů se zabývá konkrétním zdravotním postižením, pro naši práci především problematikou mentálního postižení. V mnoha publikacích se dočteme o různých definicích mentálního postižení, o charakteristikách jednotlivých stupňů mentálního postižení, ale také o příčinách vzniku a možné prevenci, kdy je možné předcházet vzniku mentálního postižení. Autoři také ve svých knihách popisují výchovu a vzdělávání osob s mentálním postižením, které je pro každého jedince zásadní pro jeho další rozvoj. Nyní se seznámíme s několika autory, kteří jsou pro naši práci zásadní. Nejdříve uvedeme českou literaturou.

Česká literatura

Sociální práce v praxi (Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010)

Tato kniha je zaměřena na sociální práci v různých oblastech. Kniha je rozdělena do jednotlivých oblastí sociální práce dle konkrétních ohrožených skupin. Jednou z kapitol, která se vztahuje k našemu tématu, je sociální práce s lidmi s mentálním postižením. V této kapitole se dočteme o principech a cílech práce s osobami s mentálním postižením, dále jsou zde popsány metody, techniky a přehled poskytovaných služeb. Zajímavá je také podkapitola, která zmiňuje nástin vývoje služeb pro osoby s mentálním postižením už od roku 1989. Seznamuje nás tak s ústavou sociální péče, kde bylo typické, že uživatelé byli naprosto izolováni od veškerého společenského dění.

Dítě s mentálním postižením ve škole (Bendová a Zíkl, 2011)

Autoři knihy se neorientují pouze na děti s mentálním postižením ve škole. V této knize je popsána klasifikace mentální retardace, dále jsou zde uvedeny formy integrace. Přínosná je také kapitola využití alternativní a augmentativní komunikace, protože dle stupňů mentálního postižení dochází také k výraznému zhoršení komunikace. U osob s těžkou a hlubokou mentální retardací je vhodné praktikovat alternativní či augmentativní

komunikaci, díky níž mohou komunikovat se svým okolím. Poslední kapitola této knihy nás informuje o jednotlivých druzích sociálních služeb pro osoby s mentálním postižením, kterými jsou např. centra denních služeb, domovy pro osoby se zdravotním postižením či odlehčovací služba.

Zdravotní postižení a pomáhající profese (Michalík et al., 2011)

Jedná se o velice obsáhlou knihu zabývající se problematikou zdravotního postižení. Konkrétněji se zaměřuje na osoby se sluchovým postižením, se zrakovým postižením, s tělesným postižením, ale také s mentálním postižením. Kniha uvádí klasifikaci a charakteristiku mentálního postižení. Je zde také uvedena etiologie mentálního postižení. Dále se zmiňuje o komunikaci osob s mentálním postižením, protože při interakci s osobami s mentálním postižením je vhodné znát a dodržovat jistá pravidla při komunikaci.

Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče (Švarcová-Slabinová, 2006)

Tato kniha je především zaměřena na vzdělávání, výchovu a sociální péči u osob s mentálním postižením. Jedna z kapitol je zaměřena na práva lidí s mentálním postižením. Lidé s mentálním postižením totiž mají stejná práva jako ostatní lidé, jak již uvádí Deklarace práv zdravotně postižených osob z roku 1975. Kniha dále uvádí psychologickou charakteristiku lidí s mentálním postižením. Dočteme se zde o klasifikaci mentální retardace, ale také o diagnostice nebo např. četnosti osob s mentálním postižením v populaci. Přínosnou kapitolou je také kapitola uvádějící nejčastější příčiny mentálního postižení a možnosti prevence vzniku.

Lehká mentální retardace v pedagogickopsychologickém kontextu (Müller, 2002)

Autor knihu rozděluje na dvě části. V první části se dočteme o mentálním postižení, ať už o základním vymezení, klasifikaci, tak i o hraničním pásmu mentální retardace. Druhá část této knihy je zaměřena na praxi. Autor zde uvádí různé příklady přístupu k ovlivňování osob s lehkou mentální retardací. Dočteme se zde o projektech určených do předmětu občanské výchovy a dějepisu. Vzdělávání osob s mentálním postižením je stejně tak důležité jako vzdělávání jedinců bez jakéhokoliv zdravotního postižení. Osoby s lehkou mentální retardací mohou být díky vhodnému přístupu poměrně dobře vzdělavatelni. Základní školy mohou využívat asistenta pedagoga, aby mohlo docházet k sociálnímu začlenění do běžné školy.

Kapitoly z úvodu speciální pedagogiky (Vítková, 1994)

Tato kniha uvádí přehled jednotlivých druhů zdravotního postižení. Jedna část knihy je určená dětem s mentálním postižením. Jsou zde uvedeny definice a charakteristiky tohoto postižení. Dočteme se zde i o zařízeních určených těmto osobám s mentálním postižením. Jsou zde uvedeny jednotlivé charakteristiky těchto služeb.

Pedagogika speciální (Monatová, 1995)

Autorka rozděluje knihu na dvě části. První část je obecná, kde se dočteme o speciální pedagogice jako o pedagogické vědní disciplíně či o vývoji a výchově handicapovaných. Druhá část knihy je už speciální a je rozdělena do několika podkapitol věnujících se konkrétním druhům zdravotního postižení. Autorka zde uvádí důležité informace vztahující se k problematice zrakových vad, postižení sluchu či vadám a poruchám řeči. Pro naši práci je důležitá podkapitola o mentálním postižení, kde jsou definovány typy a stupně mentálního postižení, ale také se autorka zaměřuje na výchovu a vzdělávání osob s mentálním postižením.

Sexualita osob s postižením a znevýhodněním (Venglářová a Eisner et al., 2013)

Tato kniha nás seznamuje s problematikou sexuality. Autoři uvádějí práci se sexualitou v rámci organizace, kdy je pro organizaci důležité mít zpracovaný protokol sexuality a z něj vycházet. Tento protokol by měl pracovníkům pomoci, jak se k uživatelům zajímajícím se o tuto problematiku chovat, jak jim vyřešit jejich problémy týkající se vztahů a sexuality. Jedna z kapitol se věnuje i mýtům a předsudkům o sexualitě osob s mentálním postižením. Za důležitou považujeme také kapitolu o sexuálním násilí a zneužívání lidí s mentálním postižením. Je zde uvedena prevence sexuálního násilí, která je v této problematice velice podstatná. Uživatelé chráněného bydlení mohou žít v bytě i se svým partnerem. Je tedy důležité, aby byli seznámeni s problematikou sexuality.

Encyklopedie sociální práce (Matoušek et al., 2013)

Jedná se o velice obsáhlou knihu. Pro naši práci je zásadní kapitola zabývající se klíčovými pojmy, jako např. normalita, klient či uživatel služby, sociální prostředí a humanita. Tyto pojmy budou definovány v následujících kapitolách. Kniha se také zaměřuje na problematiku osob s mentálním postižením. Jedna z částí knihy je věnována jednotlivým druhům sociálních služeb.

Psychopedie (Valenta et al., 2009)

Tato kniha uvádí terminologii v oblasti psychopedie. Zmiňuje některá označení, která už se v dnešní době nepoužívají v odborné literatuře. Tak jako v každé vědě dochází ke vzniku nových označení, protože stará označení nejsou humánní a není tedy vhodné je již dále používat. Autoři uvádějí jednotlivé druhy postižení, vymezují stupně a typy postižení. Přínosnou kapitolou je historie péče o osoby s mentálním postižením.

Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem (Čadilová, Jůn a Thorová et al., 2007)

Autoři knihy se zabývají problematikou zvládnutí problémového chování u lidí s autismem a mentální retardací. Je určena především pro pracovníky v sociálních službách, kteří pracují s touto cílovou skupinou. Velikou nevýhodou je to, že pracovník je v nevýhodném poměru vůči uživatelům sociální služby. Pracovník tedy musí vědět, jak správně zasáhnout vůči jedinci s problémovým chováním, aby nedošlo k fyzickému útoku s možnými následky. Důležitá je kapitola věnující se lidským právům během ústavní péče. Autoři se zaměřují na problematiku omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům, nyní už pouze omezení ve svéprávnosti. Od ledna 2015 je zahájeno u všech uživatelů, kteří mají ustanoveného opatrovníka, přezkoumání svéprávnosti a opatrovnictví. Každý uživatel tedy bude nově vyšetřen psychiatrem a poté bude u soudu konkrétně vymezeno, v jakých oblastech bude uživatel omezen ve svéprávnosti. Toto řízení bude probíhat každé tři roky z důvodu změny potřeby omezení v jednotlivých úkonech.

Vzdělávání osob s mentálním postižením (Franiok, 2008)

Tato kniha zmiňuje postoje společnosti k osobám s mentálním postižením. Kniha také uvádí etiologii, klasifikaci a charakteristiku mentálního postižení. Autor vyjmenovává i několik možností integrace jedinců s mentálním postižením. Jsou zde charakterizovány jednotlivé systémy škol a zařízení. V současné době mohou osoby s mentálním postižením navštěvovat běžnou školu za pomoci asistenta pedagoga.

Mentální retardace v dospívání a mladé dospělosti (Lečbych, 2008)

Jedná se o přepracovanou verzi disertační práce. Kniha je tedy rozdělena na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části se dočteme o mentálním postižení, o definici, četnosti, ale také o etiologii mentálního postižení. Dále zde autor uvádí jednotlivé charakteristiky pro období od dospívání po mladou dospělost. Zajímavá je

kapitola věnující se osobám s mentálním postižením, které žijí buď v rodinách či využívají sociální služby, dříve ústavy sociální péče.

Pro naši práci je také důležitá tvorba slovenských autorů. Uvedeme si zde knihy, které jsou pro tuto práci využity.

Slovenská literatura

K dejinám sociálnej pedagogiky v Európe (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008)

Tato kniha uvádí přehled vývoje sociálně-pedagogických myšlenek v období starověku, středověku, humanismu, renesance a také novověku. Je zde také popsán vývoj sociální pedagogiky v jednotlivých zemích, a to konkrétně v Německu, Polsku, Česku a na Slovensku. Pro naši práci je důležitá především kapitola popisující vztah sociální pedagogiky k pedagogice volného času, protože se v této práci zajímáme např. o to, jak uživatelé s mentálním postižením tráví svůj volný čas.

Terminologický výkladový slovník zo sociálnej pedagogiky (Bakošová et al., 2013)

V knize se dočteme o profesním vývoji jednotlivých autorů tohoto výkladového slovníku. Druhá část této knihy obsahuje jednotlivé pojmy, které jsou abecedně seřazeny a jsou podrobně definovány. Pro naši práci jsou důležité především pojmy exkluze, humanizace, inkluze či integrace.

Sociálna pedagogika (Bakošová, 1994)

Tato kniha popisuje rozvoj sociální pedagogiky. Dále jsou zde uvedeny úkoly sociální pedagogiky, kterými jsou např. upřesnit terminologii sociální pedagogiky, identifikovat a objasnit změny kvality a obsahu sociální pedagogiky a rozpracovat metody sociální pedagogiky. Pro naši práci je vhodná kapitola věnující se pojmu prostředí, protože jakékoliv prostředí ovlivňuje jedince s mentálním postižením i zdravého jedince bez postižení. Pro uživatele služby chráněné bydlení je především důležité obytné prostředí, pro některé z nich i pracovní prostředí, pokud dostanou příležitost uplatnit se v této oblasti.

Problematikou mentálního postižení a sociálních služeb určených pro ně se zabývalo mnoho autorů. Výše byli uvedeni autoři, kteří jsou zásadní pro naši práci. Nyní přejdeme k tématu, jaký je vztah zvoleného tématu k oboru sociální pedagogika. Jedná se především o sociální začlenění osob s mentálním postižením do běžné společnosti.

1.2 Vztah tématu k oboru sociální pedagogika

Téma chráněné bydlení bylo zvoleno z důvodu autorčiných pracovních zkušeností, kdy autorka pracuje jako sociální pracovníce v zařízení, které poskytuje chráněné bydlení uživatelům s mentálním postižením. Díky autorčině pracovní zkušenosti došlo k seznámení s posláním a provozem této služby. Na službě chráněné bydlení se autorce nejvíce líbí to, že uživatelé služby mohou opravdu žít životem srovnatelným s jejich vrstevníky. Žijí v běžných bytech či domech, starají se o svoji domácnost, uklízí, vaří. Někteří z nich mají i možnost pracovního uplatnění. Ostatní uživatelé využívají nabízené volnočasové aktivity, kterými jsou pěvecké či výtvarné kroužky. To vše mohou uživatelé využívat díky pomoci či pouhé asistenci pracovníků v sociálních službách. Při přechodu ze služby domov pro osoby se zdravotním postižením do služby chráněné bydlení došlo u těchto uživatelů k velkým pokrokům. Museli se toho spoustu naučit, ale také dostali příležitost žít jako jejich vrstevníci. Prostřednictvím této služby dochází k většímu sociálnímu začlenění uživatelů s mentálním postižením do běžného způsobu života. Vytrácí se tedy izolovanost, která byla typická pro ústavy sociální péče.

Pro vztah tématu diplomové práce k oboru sociální pedagogika je charakteristický především pojem socializace. U každého jedince už od narození probíhá proces socializace, což je definováno jako schopnost zapojení se do společnosti. Míra schopnosti zapojení se do společnosti se u jedinců výrazně liší. Rozlišujeme čtyři kategorie socializace, a to integraci, adaptaci, utilitu a inferioritu. Nejvyšší mírou socializace je integrace, kdy se předpokládá úplné začlenění a splynutí osoby s postižením se společností zdravých lidí výchovou a vzděláváním, v pracovním uplatnění či ve společenském soužití. (Monatová, 1995, s. 29)

Pojem integrace pochází z latiny, přičemž integer znamená nenarušený či úplný a integrace můžeme přeložit jako sjednocovat, scelovat. Integraci můžeme chápat ve dvojitým pojetí. V širším smyslu můžeme integraci definovat jako začlenění osob s nějakým znevýhodněním či postižením do společnosti. V užším smyslu chápeme integraci jako vzdělávání dětí se speciálními potřebami v běžných základních školách. V praxi integraci můžeme označit jako proces, který probíhá v širším sociálním prostředí, které má na jedince vliv. Jedná se především o rodinu, vrstevníky, volnočasové aktivity a média. (Zikl, 2011 cit. podle Bendová a Zikl, 2011, s. 42)

Integrace neznamena pouze vyrovnávání příležitostí pro hendikepované, ale také úspěšnost začleňování jedinců se zdravotním znevýhodněním do společnosti. Termín integrace označuje zahrnutí, nálezení k celku. Jedná se o rovnoprávný vztah, ale také postoj, přístup, hodnoty a přesvědčení. Integrace je rozdělena do několika stupňů, a to na úplnou sociální integraci, inhibovanou integraci, omezenou účast v sociálních vztazích, zmenšenou účast v sociálních vztazích, ochuzené vztahy, redukované vztahy, narušené vztahy a společenská izolace. Současné sociální služby se snaží o co největší integraci a o co nejmenší společenskou izolaci. (Koláčková a Kodymová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 97 - 98)

Bendová a Zikl (2011, s. 7) se zabývají problematikou integrace žáků s mentálním postižením do běžné školy. Důležitá je informovanost široké veřejnosti, především rodičů dětí s mentálním postižením, pedagogů běžných základních škol, asistentů pedagoga, ale také dalších odborníků, aby docházelo k optimálním podmínkám jejich edukace. V současné době si myslím, že je optimální informovanost, ale problém je v nedostatečném financování asistentů pedagoga, a tedy i k malému zastoupení na běžných základních školách.

Integraci se zabývá také Švarcová-Slabinová (2006, s. 13 - 14), která uvádí, že osoby s mentální retardací jsou nejpočetnější skupinou osob se zdravotním postižením. I když se jedná o takto početnou skupinu osob lidí, je málo informací o tomto zdravotním postižení. Díky tomu mají lidé bez postižení různé předsudky a neopodstatněné obavy z osob s mentálním postižením. Ve společnosti tak může docházet k nepřátelskému postoji vůči těmto lidem. Stále se objevují u některých jedinců názory, že by osoby s mentálním postižením měly být někde izolovány mimo společnost. Velkým problémem je, že lidé nerozlišují rozsah mentálního postižení, kdy člověk s lehkou mentální retardací dokáže žít samostatně, chodit do práce a začlenit se do společnosti. Naopak člověk s hlubokou mentální retardací je zcela odkázán na pomoci druhé osoby. Pro tyto osoby by mělo být zajištěno právo na všestrannou ochranu a pomoc. Společnost se musí s lidmi s mentálním postižením naučit komunikovat a žít. Tento trend se označuje jako integrace, kdy tento proces nepředstavuje soubor konkrétních opatření. Integrace znamená postoj lidí, který neodmítá, nesegreguje, ale snaží se vytvářet podmínky pro úspěšné začlenění do společnosti.

Monatová (1995, s. 29 - 30) uvádí další stupně socializace. Nižším stupněm socializace je adaptace, kterou můžeme charakterizovat jako přizpůsobení se člověka s postižením společenským podmínkám. Na tyto osoby s postižením je třeba brát určitý ohled, mít porozumění, ale zároveň být přiměřeně náročný prostřednictvím systematické činnosti. Dalším stupněm socializace je utilita, kterou můžeme definovat jako sociální upotřebitelnost. V tomto stupni dochází pouze k částečné socializaci a tedy nemožnosti žít zcela samostatně. Je zde závislost na ostatních lidech. Posledním stupněm socializace je inferiorita, kdy je jedinec s postižením vyčleněn ze společnosti. U těchto jedinců není možná ani primární socializace, dochází tedy k úplné segregaci.

Uživatelé služeb chráněné bydlení ve většině případů dříve žili v ústavech sociální péče. V těchto ústavech bylo typické náhradní umělé prostředí, které se nezaměřovalo na uživatele, jak formují jejich svět. Byli izolováni od běžné populace. Následek této totální náhrady se nazývá „institucionalismus“ nebo také „hospitalismus“. Postupně docházelo k vnímání uživatele a jeho přirozeného světa. V ústavech sociální péče uživatelům omezeným ve svéprávnosti dělal opatrovníka pracovník ústavu, který o uživatele pečoval. V dnešní době je toto překonáno a opatrovníka nesmí vykonávat pracovník sociální služby, kterou uživatel využívá. (Matoušek, 2010 cit. podle Matoušek, Kolářková a Kodymová, 2010, s. 17 – 18)

Uživatelé s mentálním postižením potřebují totéž, co jejich vrstevníci. Jedná se především o příležitosti ve vzdělávání, příležitosti ke kontaktům s opačným pohlavím, příležitost k získání práce či příležitost k maximální možné samostatnosti. Výše uvedené potřeby se snaží naplňovat právě chráněné bydlení. V ústavech sociální péče nebylo možné dané potřeby vykonávat. K izolaci těchto potřeb nemusí docházet v ústavech sociální péče, ale také např. přímo v dané rodině uživatele, kdy jsou rodiče příliš úzkostliví. Mohou tak své dítě uzavírat do pevných vazeb. (Matoušek, 2010 cit. podle Matoušek, Kolářková a Kodymová, 2010, s. 25)

Sociální služby pro uživatele s mentálním postižením usilují o to, aby jejich uživatelé mohli využívat veřejně dostupné zdroje, tedy služby, které jsou určeny i pro veřejnost. Sociální služby pomáhají uživateli, aby mohl co nejvíce rozhodovat o svém životě. (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Kolářková a Kodymová, 2010, s. 113)

Pro uživatele sociálních služeb je velice důležitá sociální rehabilitace. Se sociální rehabilitací úzce souvisí pracovní rehabilitace, protože práce je pro každého člověka důležitá. Pokud nedochází k naplnění této potřeby, může se u jedince začít vyskytovat frustrace či stresový stav. Uživatelé chráněného bydlení se mohou uplatnit v chráněných dílnách či na otevřeném trhu práce. (Koláčková a Kodymová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 94)

Úspěšnost začlenění osob s mentálním postižením do společnosti závisí jak na vnitřních faktorech, tak i na vnějších. Vnější faktory můžeme označit za tzv. poskytnuté možnosti. Mezi tyto možnosti řadíme veškeré společenské podmínky, které umožňují normálně žít a vykonávat různé činnosti jako jsou např. vzdělávací, pracovní či rekreační. Zainteresované instituce by měly zajistit jisté podmínky, které jsou důležité pro kvalitní socializaci osob s mentálním postižením. Nutná je společenská podpora rodinám s členem s mentálním postižením. Důležité je také zajištění náhradní rodinné či sociální péče. Další uvedenou podmínkou je umožnit smysluplné aktivity a pracovní uplatnění. Neméně důležité je pro osoby s mentálním postižením umožnění pobytu v samostatné domácnosti. Ze strany majoritní společnosti by mělo docházet k minimalizaci překážek. Místo toho se spíše objevuje stigmatizace, kdy se osobám s mentálním postižením připisují nejrůznější nepravdivé negativní vlastnosti. (Valenta et al., 2009, s. 204 - 205)

Pro osoby s mentálním postižením je důležitý kontakt se společenským prostředím. Je důležité vytvářet příležitosti pro učení se navazování kontaktů. Nejde však jen o osoby s mentálním postižením, které by se měly učit. Důležitá je totiž také osvěta veřejnosti, informovanost o možnostech těchto lidí, v čem potřebují pomoci a co naopak mohou zvládnout samy. Cílem osvěty by měla být změna pohledu veřejnosti na osoby s mentálním postižením, aby je veřejnost brala jako spoluobčany, se kterými může žít a komunikovat. (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 114)

Myslíme si, že služba chráněného bydlení umožňuje dostatečné začlenění se do společnosti. Důležitý je však i postoj veřejnosti k této problematice. Nyní přejdeme k terminologickému zakotvení jednotlivých pojmů, které jsou pro naši práci zásadní.

1.3 K základním pojmům

V této části si vymežíme jednotlivé klíčové pojmy, které souvisejí s tématem diplomové práce.

Sociální službu můžeme definovat dle § 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jako „činnost nebo soubor činností podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.“ (Česko, 2006a)

Mentální retardace je definována jako „omezení vývoje všech psychických funkcí, nejvíce však funkcí rozumových. Je to souhrn četných a leckdy mnohotvárných příznaků, které mají různé příčiny i rozličný základ patologickoanatomický. Většinou jde o následky hrubšího poškození mozku, vzácněji o jiné příčiny (např. vrozené poruchy látkové výměny aj.)“ (Sovák, 1983 cit. podle Müller, 2002, s. 8 - 9)

Chráněné bydlení je definováno dle § 51 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jako „pobytová služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, včetně duševního onemocnění, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Chráněné bydlení má formu skupinového, popřípadě individuálního bydlení.“ (Česko, 2006a)

Inkluzi můžeme charakterizovat jako účast v sociálních vztazích. (Koláčková a Kodymová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 91)

Normalizaci chápeme jako snahu, aby osoby s mentálním postižením žily normálním životem, pokud je to tedy možné, tak jako ostatní občané. Normálním životem se chápe život v rodině, nikoliv v ústavním zařízení. V rodině je totiž možné uspokojovat přirozené potřeby lásky, pozornosti, zájmu a bezpečí. Dalším znakem normálního života je mít možnost zabývat se zájmovou, kulturní či sportovní činností. Normální je také mít své přátele, vyjadřovat své názory, spokojenost, ale i nespokojenost se svým životem. (Švarcová-Slabinová, 2006, s. 14)

Integrace je charakterizována jako úspěšnost začleňování jedinců se zdravotním postižením do společnosti. (Koláčková a Kodymová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 97)

Humanizace souvisí s pojmy normalizace a integrace a zároveň je podmiňuje. Humanizaci chápeme jako jednání a zacházení s lidmi s mentálním postižením a ve vytváření adekvátních podmínek pro jejich život. Snahou humanizace je spolupodílení se osob s mentálním postižením na rozhodování o svém životě. (Švarcová-Slabinová, 2006, s. 14-15)

Prevenční dělíme na tři druhy, a to na prevenci primární, sekundární a terciární. Primární prevence je činnost, která je zaměřena na zamezení vzniku fyzické, intelektové, psychické nebo smyslové vady. Sekundární prevence je charakteristická tím, že se snaží zamezit tomu, aby vada způsobila trvalé funkční omezení nebo postižení. (Koláčková a Kodymová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 91)

Hospitalismus definujeme jako soubor nápadností a úchylek v tělesném a duševním vývoji jedince, který je způsoben při dlouhodobém pobytu v nemocnici nebo v některém ústavním zařízení. Dochází k němu z důvodu přerušení citové vazby k matce, k rodině, k domácímu prostředí. Hlavním projevem hospitalismu je nemožnost náhradního citového uspokojení. Je ovlivněn monotónností denního programu, nepravidelným spánkem či nepříjemnými a bolestivými léčebnými zákroky. (Monatová, 1995, s. 197)

Sociálním prostředím nebo také společenským prostředím můžeme označit jevy, stavy, procesy a vztahy, kterými je jedinec obklopen v rodině, sociální skupině, společenské vrstvě, ale i v celé společnosti. Při změně prostředí dochází k působení na vychovávaného a tím dochází ke změně jeho chování. (Bakošová et al., 2013, s. 375 – 376)

„Rehabilitace je soubor postupů, jejichž cílem je umožnit osobám se zdravotním postižením, aby dosáhly a zachovaly si optimální fyzickou, smyslovou, intelektovou, psychickou nebo sociální úroveň funkcí a byly v nejvyšší možné míře nezávislé.“ (Koláčková a Kodymová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 92)

Terapeutický přístup klade důraz na komunikaci a vztahy mezi pomáhajícím profesionálem a cílovým subjektem. Dochází tedy ke vzájemné interakci, která ovlivňuje všechny zúčastněné strany. Tento proces je žádoucí a obohacující pro obě strany. (Matoušek et al., 2013, s. 102)

Nyní přejdeme k terminologickému zakotvení mentálního postižení a také k vývoji sociálních služeb pro uživatele s mentálním postižením.

2 CHRÁNĚNÉ BYDLENÍ PRO OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

V této části se budeme zabývat terminologickým zakotvením pojmu mentální postižení. Dle statistik řadíme osoby s mentálním postižením k nejpočetnějším v porovnání s ostatními druhy zdravotního postižení. Existuje několik definic mentálního postižení. Dále zmíníme příčiny mentálního postižení, kterými mohou být buď endogenní či exogenní příčiny. Uvedeme charakteristiku jednotlivých stupňů mentálního postižení. Také se zaměříme na možnou prevenci vzniku mentálního postižení a popíšeme možné způsoby, jak je možné vzniku mentálního postižení předejít. Vznik mentálního postižení může ovlivnit nejen správná životospráva matky, ale také konzumace alkoholu, onemocnění matky atd.

V další části se budeme zabývat vývojem sociálních služeb. Ještě před samotným vývojem sociálních služeb si uděláme přehled názorů v jednotlivých obdobích, jak bylo nahlíženo na osoby s mentálním postižením. Začneme obdobím antiky, kdy osoby s těžkým mentálním postižením v té době neměly právo na život a byly hned po narození usmrcovány. Dle historie se pohled společnosti na osoby s mentálním postižením postupně zlepšoval. Nyní můžeme tedy mluvit o možném sociálním začlenění osob s mentálním postižením do běžné společnosti, což by v dřívějších dobách bylo nereálné. V této části také popíšeme jednotlivé sociální služby, které mohou osoby s mentálním postižením využívat. Jedná se například o domovy pro osoby se zdravotním postižením, odlehčovací služby či denní nebo týdenní stacionáře.

Poslední částí této kapitoly je chráněné bydlení. V této části se budeme zabývat terminologickým zakotvením pojmu chráněné bydlení. Uvedeme si jednotlivé činnosti, které tato sociální služba poskytuje. Dále popíšeme jednotlivé způsoby rehabilitace, které mohou osoby s mentálním postižením využívat. Jednou z nejdůležitějších je pracovní rehabilitace, díky které mohou uživatelé získat pracovní uplatnění a stát se tak samostatnější.

Nyní přejdeme tedy k terminologickému zakotvení mentálního postižení a k charakteristice jednotlivých stupňů mentálního postižení.

2.1 Mentální postižení

V roce 2011 bylo v populaci dle statistických odhadů přibližně 3-4% osob s mentálním postižením. Jednalo se tedy o 300 000 osob s mentálním postižením, které žily v uvedeném roce v České republice. (Bendová a Zikl, 2011, s. 9)

Výše uvedenou statistiku potvrzují i ostatní autoři, zabývající se problematikou mentálního postižení. Doplnují, že se eviduje větší nárůst osob s mentálním postižením než v dřívějších letech. Jako příčinu nárůstu počtu osob s mentálním postižením uvádějí několik možností. První možností je, že je kvalitnější lékařská péče, díky níž jsou lékaři schopni udržet při životě i takového novorozence, který by v minulosti nepřežil. Avšak dochází také ke zdokonalení eugeniky a prevence, která dokáže zabránit narození osob se zdravotním postižením. Zvýšený počet osob s mentálním postižením je také důkazem zdokonalení diagnostiky a evidence osob s mentálním postižením. Jedním z důvodů zvýšeného počtu osob s mentálním postižením autoři zmiňují narůstající dynamiku vývoje civilizace, kdy jsou kladeny na jedince stále vyšší požadavky. (Valenta, 2011 cit. podle Michalík at al., 2011, s. 112)

Historie pojmu mentální retardace sahá do období Egypta v letech 1500 př. n. l., kdy byl tento pojem popsán na papyrových svitcích. Je na nich uvedeno, že se jedná o postižení těla i mysli, které je způsobeno úrazem hlavy a mozku. (Sheerenberger, 1983 cit. podle Lečbych, 2008, s. 15)

„Americká asociace pro mentálně retardované (AAMR) používá následující definici: Mentální postižení je podstatné omezení stávajícího výkonu vyznačující se podprůměrnou úrovní intelektových schopností se současným omezením v nejméně dvou z následujících adaptačních dovedností – komunikace, sebeobsluha, sociální dovednosti, bydlení ve vlastním domě, využití služeb obce, sebeurčení, zdraví a bezpečnost, školní výkon, volný čas a práce.“ (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 111)

Valenta et al. (2009, s. 12) pro srovnání udává charakteristiku mentální retardace dle MKN – 10: „Mentální retardace je stav zastaveného nebo neúplného duševního vývoje, který je charakterizován především narušením schopností projevujících se v průběhu vývoje a podílejících se na celkové úrovni inteligence. Jedná se především o poznávací,

řečové, motorické a sociální dovednosti. Mentální retardace se může vyskytnout s jakoukoliv jinou duševní, tělesnou či smyslovou poruchou anebo bez nich.“

Černá (1995, cit. podle Müller, 2002, s. 7) uvádí jako základní kritérium mentální retardace sociální nepřizpůsobivost, která vzniká na základě mentální abnormality a zaostalého vývoje. Jedná se o vrozený stav, který je nevyléčitelný a brání tak maturaci osobnosti. Uvedená kritéria se objevují i v dalších definicích, avšak může se lišit jejich pořadí či zdůrazněná priorita.

Další definicí mentálního postižení je: „Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí různé hierarchie s variabilní ohraničeností a celkovou subnormální inteligencí, závislá na některých z těchto činitelů: na nedostatečích genetických vloh; na porušeném stavu anatomicko-fyziologické struktury a funkce mozku jeho zrání; na nedostatečném nasycování základních psychických potřeb dítěte vlivem deprivace senzorické, emoční a kulturní; na deficitním učení; na zvláštnostech vývoje motivace, zejména negativních zkušenostech jedince po opakovaných stavech frustrace i stresu; na typologických zvláštnostech vývoje osobnosti.“ (Dolejší, 1973 cit. podle Bendová a Zíkl, 2011, s. 9)

Mentální retardace má několik definic, avšak společným prvkem je, že je charakteristické snížení intelektových schopností jedince či jeho schopnosti adaptace na prostředí. Ke správnému diagnostikování nestačí tedy pouze stanovení inteligenčního kvocientu, ale musí se zhodnotit celá řada aspektů osobnosti. Jedná se především o zjištění, zda jedinec selhává ve většině sociálních očekávání svého prostředí. (Valenta, 2011 cit. podle Michalík at al., 2011, s. 115)

Mentální postižení můžeme definovat také jako vrozený nebo časně získaný defekt rozvoje rozumových schopností. Jedinec nedosáhne odpovídajícího stupně mentálního vývoje vzhledem k věku. Projevem nízké úrovně rozumových schopností je nedostatečný rozvoj myšlení, omezená schopnost učení a ztížená sociální adaptace. (Vítková, 1994, s. 56 - 57)

Mentální postižení řadíme k nejběžnějším poruchám, které se nacházejí v populaci bez ohledu na rasu, kontinent, ekonomický a kulturní okruh. Z důvodu četnosti tohoto postižení spadá péče o osoby s mentálním postižením i v mezinárodním kontextu do „zvláštního režimu“.(Valenta, 2011 cit. podle Michalík at al., 2011, s. 113)

Mentální postižení způsobuje trvalé snížení rozumových schopností a opožďování duševního vývoje jedince (Vítková, 1994, s. 6).

Švarcová-Slabinová (2006, s. 28) uvádí, že u mentálně postižených lidí dochází k zaostávání vývoje rozumových schopností, k odlišnému vývoji některých psychických vlastností a k poruchám v adaptačním chování. Příčinou mentální retardace je organické poškození mozku, k čemuž dochází díky strukturálnímu poškození mozkových buněk. Dle vývoje, kdy dochází k mentálnímu postižení, rozlišujeme dvě možnosti, a to oligofrenii a demenci. Oligofrenie označuje opožďování duševního vývoje v období prenatálním, perinatálním a postnatálním. Demence je charakterizována jako poškození mozku, ke kterému dojde během života obvykle po druhém roce života.

Formování přirozených rozumových schopností probíhá především od narození do 15 let. Poté dochází k rozvoji intelektu prostřednictvím zkušeností, vědomostí, intelektuálních dovedností a návyků. Nejčastější příčinou mentálního postižení je poškození mozku. Jedná se o porušené buňky centrálního nervového systému. Buňky jsou nepravidelně uspořádány, je jich méně a jsou méně vrstveny. (Monatová, 1995, s. 114 - 115)

Příčiny mentálního postižení můžeme obecně rozdělit na vnitřní (endogenní) a vnější (exogenní) a na mentální retardaci vrozenou či získanou. Nejčastějším dělením příčin mentálního postižení je členění dle časového hlediska na prenatální (působící před porodem), perinatální (působící během porodu a krátký čas po něm) a postnatální (působící v průběhu života). I při velkém pokroku ve vědě je velice těžké určit danou příčinu mentálního postižení. Až u jedné třetiny osob nelze určit konkrétní příčinu. V perinatálním období je rozhodující vliv dědičnosti. Převažujícím faktorem jsou genetické příčiny, které způsobují mentální postižení. Nejpočetnější skupinou vzniku mentální retardace jsou především syndromy způsobené změnou počtu chromozomů. Nejznámějším příkladem je Downův syndrom. (Valenta, 2011 cit. podle Michalík at al., 2011, s. 117 - 118)

Vítková (1994, s. 57) uvádí také některé příčiny mentálního postižení, a to především vliv dědičnosti nebo vnějšího prostředí. Tyto příčiny také dělí do třech období dle vzniku. Jedná se o období prenatální, perinatální a postnatální. Autorka zmiňuje jako příčinu také vrozené metabolické poruchy. Díky dnešní technice, tedy použití screeningu, dochází včas k diagnostice a léčbě této poruchy.

Mezi prenatální příčiny ještě řadíme vliv environmentálních faktorů a onemocnění matky během těhotenství. Je doloženo, že čím dříve dojde k patologii, tím fatálnější jsou následky pro zdraví dítěte. Mezi tyto onemocnění patří především zarděnky matky, toxoplazmóza, otrava olovem, ozáření dělohy či nedostatečná výživa. U matek, které jsou závislé na alkoholu, se může u dítěte objevit FAT, neboli fatální alkoholový syndrom, díky kterému dochází u dítěte k několika vrozeným anomáliím a poruchám. Ovlivnit vznik mentální retardace v prenatálním období může i nedostatek plodové vody. Existují i názory, že pocity nechtěného dítěte v tomto období mohou ovlivnit duševní zdraví ještě nenarozeného dítěte. Do perinatálních příčin uvádíme především mechanické poškození mozku při porodu či předčasný porod a nízkou porodní váhu dítěte. V postnatálním období může docházet ke vzniku mentální retardace z důvodu zánětu mozku, který byl způsoben mikroorganismy. (Valenta, 2011 cit. podle Michalík at al., 2011, s. 121)

Blehová a Šubrt (1978 cit. podle Müller, 2002, s. 10) uvádějí endogenní a exogenní příčiny mentální retardace. Mezi endogenní příčiny řadí genetické či dědičné příčiny, které mohou být dávné či čerstvé. Jako dávné příčiny jsou zmíněny spontánní mutace v zárodečných buňkách předků. Čerstvé příčiny jsou způsobeny spontánní mutací u daného jedince. Exogenní neboli vnější příčiny dělí autoři do čtyř skupin. Jedná se o rané těhotenství, ve kterém může dojít k poškození oplozeného vajíčka. Pozdní těhotenství ovlivňuje především špatná výživa. Další skupinou je období intranatální, kdy může dojít k abnormálnímu porodu. Poslední skupinou je postnatální období, ve kterém může být příčinou nemoc či úraz v dětství nebo také nepříznivý vliv výchovy.

Existují i různé možnosti prevence vzniku mentálního postižení. Tyto možnosti prevence propaguje především Mezinárodní liga společností pro mentálně postižené (ILSHM) v deseti bodech. Uvádí, že žena by tři měsíce před plánovaným těhotenstvím měla navštívit lékaře, který ji po vyšetření doporučí několik opatření. Důležitá je správná strava nastávajících matek. Během těhotenství by nastávající matka měla vynechat konzumaci alkoholu. Dále nekouřit, navštívit genetickou poradnu či vyvarovat se braní léků, které nepředepíše lékař. (Švarcová-Slabinová, 2006, s. 63 - 64)

Vítková (1994, s. 7 - 8) předkládá charakteristiku dětí s mentálním postižením. Tyto děti jsou většinou samy méně aktivní. Bývají tedy spavé a hodné děti. Některé děti naopak trpí zvýšenou dráždivostí, jsou plačtivé. U dítěte je zpomalen veškerý vývoj. Dítě později

sedí, leze, chodí a také má problémy s poznáváním známé tváře. Děti s mentálním postižením si také méně často samy spontánně hrají.

Charakteristickým znakem mentálního postižení je celková porucha, která ovlivňuje jedince v několika oblastech. Jedná se především o tělesnou, duševní, ale i společenskou oblast. Jedinec není schopen zvládat úplné a optimální výchovné a vzdělávací působení. (Monatová, 1995, s. 115)

Osoby s mentálním postižením mívají problémy v učení, porozumění, orientaci a komunikaci. Potřebují v těchto oblastech podporu. (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 111)

Mentální postižení je charakteristické výrazným omezením intelektových funkcí a také problémy v oblasti adaptačního chování. Projevem je snížená schopnost myslet v abstraktních pojmech a orientovat se v sociálních situacích. Pro komunikaci s uživateli s mentálním postižením je důležité dodržovat několik zásad. Při komunikaci respektujeme pomalejší tempo řeči, projevujeme zájem o kontakt s daným uživatelem, okamžitě mu poskytneme zpětnou vazbu. Naše myšlenky vyjadřujeme srozumitelným způsobem a v jednoduchých větách. Snažíme se nevyužívat abstraktních pojmů a cizích slov. (Bendová, 2011 cit. podle Bendová a Zikl, 2011, s. 17)

V oblasti myšlení člověka s mentálním postižením je typická přílišná konkrétnost, kdy je myšlení nedůsledné a úsudky nepřesné. S myšlením souvisí i komunikace, kdy u osob s mentálním postižením je problém v artikulaci. Charakteristická je i malá slovní zásoba. Co se týče paměti, u osob s mentálním postižením je nutné mnohočetné opakování, aby došlo k osvojení si nových věcí. Pozornost u osob s mentálním postižením je kratší než u osob běžné populace. Po určité činnosti musí následovat relaxace a odpočinek. (Valenta, 2011 cit. podle Michalík at al., 2011, s. 123 - 124)

Jsou určité charakteristické prvky, které se vyskytují jak u dětí, tak u dospělých jedinců. Mezi tyto prvky řadíme poruchy kognitivních procesů, poruchy vizuomotoriky a pohybové koordinace, zvýšenou závislost na rodičích a druhých lidech. Dalšími charakteristickými prvky jsou infantilnost osobnosti, zvýšená pohotovost k úzkosti, pasivita, celková zpomalenost v chování či naopak impulzivnost, hyperaktivita. Dále sem řadíme opožděný psychosexuální vývoj či zvýšenou potřebu uspokojení a jistoty. (Vágnerová, 2004 cit. podle Bendová a Zikl, 2011, s. 10)

Existují určité zvláštnosti percepce mentálně retardovaných osob. První zvláštností je zpomalenost a snížený rozsah zrakového vnímání, kdy osoby s mentálním postižením při vnímání nejsou schopny pochopit perspektivu či nerozlišují polostíny. Další zvláštností je nediferencovanost počitků a vjemů, kdy je významně narušeno rozlišování pozadí a figury. Do těchto zvláštností můžeme zařadit také nedokonalé vnímání času a prostoru či sníženou citlivost hmatových vjemů. (Rubinštejnová, 1973 cit. podle Valenta, 2011, s. 123)

I v terminologii se snažíme o humanizaci oboru, tedy o používání jiných pojmů, které nejsou ve společnosti považovány za urážlivé. Dříve se mentální retardace dělila dle hloubky postižení na debilitu, imbecilitu, idiocii a idioimbecilitu. V současné době je už tato terminologie překonána a v odborné literatuře se již nevyskytuje. Naopak se zaměřujeme na osobnost individua, proto je vhodné používat terminologii osoba s mentálním postižením. Člověk s mentálním postižením je totiž na prvním místě lidská bytost a až na druhém místě je i postižený. (Valenta, 2011 cit. podle Michalík et al., 2011, s. 114)

Mentální postižení se dříve dělilo dle závažnosti do třech skupin. Jednalo se o lehký stupeň, střední stupeň a těžký stupeň. Mentální postižení postihovalo více muže. (Vítková, 1994, s. 57 - 58)

Nyní dělíme mentální postižení na kategorii hlubokou, těžkou, střední a lehkou. (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 111)

Bendová a Zikl (2011, s. 10 - 11) uvádějí, že se od 90. let 20. století v České republice pro klasifikaci mentální retardace používá 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí. Dle této klasifikace se rozlišují 4 kategorie mentální retardace a kategorie jiná mentální retardace a nespecifikovaná mentální retardace. Uvedené 4 kategorie mentální retardace tedy jsou lehká mentální retardace, středně těžká mentální retardace, těžká mentální retardace a hluboká mentální retardace.

Kritériem členění hloubky postižení je výše IQ, které se zjišťuje pomocí psychologických testů. Hranicí mentální retardace je 70 bodů IQ. Lehká mentální retardace je v rozmezí 50- 69 IQ, středně těžká mentální retardace 35- 49 IQ, těžká mentální retardace 20-34 IQ a hluboká mentální retardace pod 20 IQ. (Valenta, 2011 cit. podle Michalík et al., 2011, s. 116)

Myslivoček (1957 cit. podle Müller, 2002, s. 8) uvádí, že hodnota IQ není dokonalá pro určování jednotlivých kategorií mentálního postižení. Musíme totiž v každém konkrétním případě posoudit osobnost, jedná se o její přizpůsobivost, poddajnost, zájem, zvědavost, paměť, napodobivost, či pozornost. Z těchto důvodů není hodnota IQ směrodatná.

Pro všechny kategorie mentální retardace jsou charakteristické určité prvky. Uživatelé s lehkou mentální retardací jsou schopni účelné komunikace v každodenním životě. Uživatelé s lehkou mentální retardací zvládají udržet rozhovor, komunikovat a úspěšně se začlenit do sociálního prostředí bez větších potíží. Oproti vývojové normě je u těchto uživatelů opožděn rozvoj řeči. Uživatelé s lehkou mentální retardací dokážou zobecňovat, avšak mají problémy s usuzováním, což může narušovat vlastní komunikaci. (Bendová, 2011 cit. podle Bendová a Zikl, 2011, s. 12)

Dále je pro osoby s lehkou mentální retardací opět uveden typický opožděný vývoj řeči, který se projevuje především před nástupem do základní školy. Tito uživatelé jsou schopni většiny úkonů v sebeobsluze, mohou vykonávat jednoduché zaměstnání. Velký význam pro uživatele tvoří jejich výchovné prostředí. (Valenta, 2011 cit. podle Michalík et al., 2011, s. 128)

Švarcová-Slabinová (2006, s. 33) uvádí také charakteristické znaky pro uživatele s mentálním postižením. S některými znaky se shoduje s ostatními autory výše zmíněné. Uživatelé s lehkým mentálním postižením jsou schopni užívat řeč účelně v každodenním životě. Dokážou udržet komunikaci a podrobit se rozhovoru. K osvojení řeči dochází opožděně. Problémy mají uživatelé s mentálním postižením především v teoretické práci ve škole.

Dle Müllera (2002, s. 21) jsou uživatelé s lehkou mentální retardací schopni osvojit si základní vědomosti, dovednosti, návyky a společenská pravidla prostřednictvím promyšlené, systematické a dlouhodobé výchovně vzdělávací činnosti. U těchto osob je možná úplná integrace do běžného způsobu života.

Vítková (1994, s. 58) k výše uvedenému dodává, že uživatelé s lehkým mentálním postižením jsou vychovatelní a do určité míry i vzdělavatelní. U těchto uživatelů dochází k opožděnému vývoji v oblasti řeči, sociálního chování či v úrovni hry a při získávání návyků. Pro uživatele s lehkým mentálním postižením je také typická zvýšená sugestibilita,

citová i volní labilita, nestálost, nálady, agresivita. Dítě má zhoršenou adaptaci na nové prostředí.

Dle Monatové (1995, s. 123) je u uživatelů s lehkým mentálním postižením do tří let opožděný vývoj. Různé diference od normálního vývoje se projevují v období od tří do šesti let věku dítěte. Typická je malá slovní zásoba, hry dětí jsou stereotypní a jednoduché. Co se týče myšlení uživatelů s lehkým mentálním postižením, tak je konkrétní. Někteří uživatelé však mohou mít dobrou mechanickou paměť, díky níž si zapamatují jízdni řád či čísla telefonního seznamu.

Pro uživatele se středně těžkou mentální retardací je charakteristické, že je u nich výrazně opožděno porozumění řeči. Omezení řeči je po celý život. V tomto stupni mentální retardace jsou veliké rozdíly mezi jednotlivými uživateli v komunikaci. Někteří jsou schopni komunikovat v jednoduchých větách, ostatní využívají alternativní či augmentativní komunikaci a někteří uživatelé se nenaučí komunikovat vůbec. Někteří uživatelé jsou schopni osvojit si základy čtení, psaní a počítání. (Bendová, 2011 cit. podle Bendová a Zikl, 2011, s. 13)

Při středně těžké mentální retardaci mají uživatelé určité omezení v řeči, myšlení a v sebeobsluze. Pro tyto uživatele je vhodné jak chráněné bydlení, tak chráněné zaměstnání po celý život. Osoby se středně těžkým mentálním postižením jsou schopni naučit se základy čtení, psaní a počítání. Psychický vývoj těchto uživatelů může být často kombinován epilepsií, neurologickými, tělesnými a dalšími duševními poruchami. (Valenta, 2011 cit. podle Michalík at al., 2011, s. 128)

Švarcová-Slabinová (2006, s. 34 - 35) dále popisuje charakteristické prvky u uživatelů se středně těžkou mentální retardací. U těchto uživatelů je výrazně opožděn rozvoj chápání a užívání řeči. I tito jedinci jsou schopni vykonávat jednoduchou manuální práci, při které potřebují odborný dohled. U dospělých jedinců je ve většině případů nemožný úplně samostatný život.

Vítková (1994, s. 59) uvádí, že uživatelé se středně těžkým mentálním postižením se nedostatečně adaptují na běžné životní podmínky, což jim zabraňuje osamostatnění se. U těchto osob je možný rozvoj motorických dovedností, takže pod dohledem mohou vykonávat jednoduché manuální činnosti.

Uživatelé s těžkou mentální retardací mají mnohé znaky společné se středně těžkou mentální retardací. Rozdílem u tohoto stupně postižení je značná porucha motoriky. Uživatelé s tímto stupněm postižení obvykle verbálně nekomunikují, vydávají pudové hlasové projevy, které jsou různě měněny podle toho, zda se jedná o projev spokojenosti, přání, odporu či zlosti. (Bendová, 2011 cit. podle Bendová a Zikl, 2011, s. 14)

Při těžké mentální retardaci dochází k výraznému opoždění psychomotorického vývoje, který se objevuje již v předškolním věku. Co se týče sebeobsluhy, jsou odkázáni na pomoc druhé osoby, ve většině případů mají i speciální stravu. Typické jsou také časté poruchy chování, např. požívání nestravitelných věcí, sebepoškozování, afekty a agrese. (Valenta, 2011 cit. podle Michalík at al., 2011, s. 128)

Švarcová-Slabinová (2006, s. 35) doplňuje charakteristiky uživatelů s těžkou mentální retardací. Na rozdíl od předchozího stupně mentální retardace dochází u uživatelů s těžkou mentální retardací k výraznému poškození motoriky.

Posledním stupněm mentálního postižení je hluboká mentální retardace. Pro tento stupeň je charakteristické, že uživatelé jsou velice omezeni ve schopnosti porozumět daným požadavkům. Většina uživatelů je imobilních a téměř ve většině případů mají problémy s inkontinencí. Potřebují stálou péči a neustálý dohled. (Bendová, 2011 cit. podle Bendová a Zikl, 2011, s. 15)

U uživatelů s hlubokou mentální retardací je nutná péče i v těch nejzákladnějších životních úkonech. Časté je sensorické a motorické postižení. Komunikace je maximálně pouze na porozumění jednoduchých požadavků, na které jsou dány neverbální odpovědi. (Valenta, 2011 cit. podle Michalík at al., 2011, s. 128)

U uživatelů s hlubokou mentální retardací dochází k omezení schopnosti porozumět požadavkům či instrukcím. Výchova a vzdělávání u těchto osob je velice omezená. Časté jsou nejtěžší formy pervazivních vývojových poruch. (Švarcová-Slabinová, 2006, s. 36)

Při komunikaci s uživateli s mentálním postižením je vhodné dodržovat několik praktických rad. K uživatelům s mentálním postižením se chováme adekvátně jejich věku. Můžeme nabídnout svoji pomoc uživatelům s mentálním postižením, avšak vyčkáme na jejich souhlas. Neděláme nic bez jejich souhlasu a za ně. Pouze jim pomáháme, aby byli schopni to zvládnout sami. Důležité je mluvit na uživatele s mentálním postižením tváří v tvář, pomalu, zřetelně a bez cizích slov a dlouhých souvětí. Pro udržení pozornosti či

zklidnění je vhodné použít dotek či pohlazení rukou. Dobré je uživatele s mentálním postižením chválit za jakýkoliv pokrok a snahu. (Valenta, 2011 cit. podle Michalík et al., 2011, s. 135 - 136)

Zajímavá je oblast sexuality uživatelů s mentálním postižením. Toto téma bylo dříve tabuizováno. Nyní se mění pohled na otázky týkající se sexuality uživatelů s mentálním postižením. Dříve byly veškeré sexuální projevy potlačovány. Uživatelé s mentálním postižením žili v dřívějších ústavech sociální péče odděleně. Míra sexuality je závislá na stupni mentálního postižení. (Valenta et al., 2009, s. 44 – 46)

Problematicke sexuality uživatelů s mentálním postižením se také věnuje Venglářová a Eisner. Uvádějí výzkum z roku 2004, který provedli Spilková a Mellan s pracovníky dřívějších ústavů sociální péče a zkoumali jejich postoj k sexualitě uživatelů s mentálním postižením. Z výzkumu vyplynulo, že o této problematice neměli dostatek informací. Až 75% pracovníků neprošlo žádným školením. V dnešní době jsou už nabízeny kurzy věnující se problematice sexuality u uživatelů s mentálním postižením. Každá sociální služba by měla mít zpracovaný protokol vztahů, intimity a sexuality, což může být pro pracovníky jistým návodem, co je v dané organizaci přípustné a co nikoliv. Důležitá je však osvěta i rodinných příslušníků, kteří například odsuzují udržovat jakékoliv vztahy s opačným pohlavím. (Venglářová a Eisner et al., 2013, s. 120)

U všech osob s těžšími formami mentálního postižení je podstatná problematika omezení způsobilosti k právním úkonům či úplné zbavení způsobilosti k právním úkonům. Do konce roku 2014 se rozlišovala způsobilost k právním úkonům. Od ledna 2015 zaniká toto rozdělení a vzniká pouze nové omezení ve svéprávnosti. Každá osoba, která má opatrovníka, musí být do třech let přehodnocena a soud rozhodne, v jakých úkonech přesně smí opatrovník svého opatrovance zastupovat. Opatrovník může rozhodovat o umístění svého opatrovance do určité sociální služby. Dříve osoba zbavena způsobilosti k právním úkonům automaticky byla zbavena rodičovských práv, volebního práva či nemohla vstoupit do manželství. Se vstupem do manželství musel souhlasit jeho opatrovník. (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 112)

Po terminologickém ukotvení mentálního postižení, popsání charakteristik jednotlivých druhů mentálního postižení, nyní přejdeme k vývoji sociálních služeb a také

k jednotlivým postojům společnosti vůči osobám s mentálním postižením dle jednotlivých období.

2.2 Sociální služby pro osoby s mentálním postižením

V této části se budeme zabývat sociálními službami pro uživatele s mentálním postižením. Ještě před vznikem sociálních služeb existovaly jisté způsoby péče o uživatele s mentálním postižením, se kterými se nyní seznámíme. V období antické společnosti se o osoby s těžkým mentálním postižením nestarali. Už po narození byli tito jedinci usmrcováni. V období středověku začínají vznikat klášterní hospitály určené starým, nemohoucím a duševně nemocným. Až v období renesance se objevuje první klasifikace duševních poruch. V tomto období působí také J. A. Komenský, který je pro vzdělávání všech dětí bez ohledu na typ a stupeň jejich postižení. Za zmínku také stojí Pinel, který je znám tím, že sundal okovy osobám uvězněným v nevhodných podmínkách. V roce 1863 je vydán zákon o domovském právu, díky němuž mají osoby s mentálním postižením nárok na sociální pomoc. Po druhé světové válce nastává v České republice zvýšená edukace osob s mentálním postižením. Vznikají jak zvláštní školy, tak i učňovské školy, díky kterým pak vyučení žáci mohli vykonávat jednoduché manuální povolání. (Valenta et al., 2009, s. 17 - 26)

Jedinou sociální službou pro uživatele s mentálním postižením před rokem 1989 byly ústavy sociální péče. V těchto dobách se rodičům doporučovalo umístit své dítě v kojeneckém ústavu, nebo aby si pořídili ještě jedno dítě. Rodiče mohli jako určitou podporu využívat služeb Sdružení pro pomoc mentálně postiženým. Jednalo se o různé kroužky a výlety. (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 115)

Franiok (2008, s. 25) dodává, že postoje společnosti k osobám s mentálním postižením procházely v poslední době vývojem. Dříve bylo běžným názorem, že člověk s mentálním postižením by měl žít v ústavu. Rodiče, kteří vychovávali své dítě s postižením doma, byli považováni za podivíny. Z těchto důvodů byli rodiče nuceni skrývat své dítě před okolím.

V roce 1971 přijalo Valné shromáždění OSN Deklaraci práv mentálně postižených osob, které respektují požadavky Deklarace o všeobecných a speciálních právech mentálně retardovaných, která byla vydána Mezinárodní ligou pro osoby s mentálním postižením.

Tato liga sdružuje národní společnosti, které se zabývají péčí o mentálně postižené. Patří sem i naše společnost SPMP ČR (Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v ČR). (Valenta, 2011 cit. podle Michalík at al., 2011, s. 113)

Sociální služby nejsou určeny pouze pro dospělé uživatele s mentálním postižením. Rodiče mohli své děti od tří let umisťovat do denních či týdenních stacionářů. Další možností bylo umístění v ústavech sociální péče, kde mohlo být dítě celoročně ubytováno. (Vítková, 1994, s. 17)

Na počátku devadesátých let minulého století začínají postupně vznikat nové služby. Jednalo se o stacionáře či chráněné dílny. Uživatelé s mentálním postižením tu trávili celý den nebo týden. Cílem těchto služeb bylo smysluplně vyplnit volný čas dětí a dospělých s mentálním postižením. Některá zařízení rozvíjela dovednosti uživatelů, a tím docházelo k jejich osamostatnění. (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 115)

System sociální péče spadá pod Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (MPSV). Tento systém je realizován dle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. Do roku 1989 existovaly ústavy sociální péče, které se po zavedení zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. přejmenovávají na domovy pro osoby se zdravotním postižením. Pro uživatele jsou zabezpečeny služby, jako je bydlení, zaopatření, zdravotní péče, rehabilitace, kulturní a rekreační péče, přiměřené pracovní uplatnění, výchova a vzdělávání. Služby můžeme rozdělit do třech režimů dle formy poskytování, a to na denní režim, týdenní režim a celoroční režim. Do denního režimu řadíme denní stacionáře, které poskytují služby ambulantní formou. Jsou zde zajištěny edukační, sociálně-terapeutické a aktivizační služby, pomoc při hygieně a stravování či zprostředkování kontaktu se společenským prostředím. Co se týče týdenních režimů, liší se od denních režimů tím, že ještě navíc poskytují ubytování. Uživatelé tak jezdí k rodině na víkendy či prázdniny. Do celoročního režimu můžeme zařadit např. domovy pro osoby se zdravotním postižením. (Valenta, 2011 cit. podle Michalík at al., 2011, s. 141)

Při auditu v českých ústavních zařízeních pro uživatele s mentálním postižením, které řídilo MPSV ČR bylo zjištěno, že v těchto zařízeních přetrvává tradiční model ústavní péče, který spočívá především ve zdravotní péči, je zde malá orientace na udržení a rozvoj adaptačních dovedností uživatelů. Dříve docházelo k izolaci uživatelů od vnějšího světa,

nedostatečnému respektování práv uživatel. Uživatelé s těžkým mentálním postižením leží na vícelůžkovém pokoji bez podnětů a bez kontaktů s nepostiženými lidmi. (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 112 – 113)

Matoušek (cit. podle Valenta, 2011, s. 141) uvádí, že v domovech pro osoby se zdravotním postižením se často vyskytuje „ponorková nemoc“. Velkým problémem je ztráta soukromí. Je zde absence zkušeností „normálního“ života. Domovy pro osoby se zdravotním postižením mohou být živnou půdou pro šikanování či zneužívání uživatelů. Dále popisuje, že velké a homogenní kolektivy neposkytují příliš modelů mužských a ženských rolí.

Po roce 1989 se zahájila transformace tehdejších ústavů sociální péče. Cílem tohoto procesu byly principy atomizace, normalizace a humanizace. Atomizace znamená rozbití velkých ústavů na flexibilnější. Normalizací je myšleno integrace uživatelů do společenských struktur, mají právo vyrůstat v rodině, vzdělávat se v normální škole. Humanizace se snaží, aby byly upřednostňovány potřeby uživatele před požadavky instituce či společnosti. (Valenta, 2011 cit. podle Michalík at al., 2011, s. 142)

Od roku 1995 začíná vznikat podporované zaměstnávání v České republice. V České republice se objevil díky organizaci The American Jewish Joint Distribution Committee. V České republice jako první organizace, která zprostředkovává podporované zaměstnávání, bylo Občanské sdružení Rytmus. (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 116)

Sociální služby jsou tvořeny několika institucemi, každá z nich má různorodou náplň práce. Mají společný cíl, a to pomoc a podporu při sociálním začleňování jedince v nepříznivé sociální situaci a prevenci sociálního vyloučení. Snahou sociálních služeb je pomoci uživatelům žít běžným způsobem života. (Zikl, 2011 cit. podle Bendová a Zikl, 2011, s. 123)

Ideálem sociálních služeb je umožnit uživatelům s mentálním postižením, aby mohli žít v místním společenství způsobem, kterým žijí jejich vrstevníci bez postižení. Právě tomuto ideálu odpovídá sociální služba chráněné bydlení. (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 113)

Každá sociální služba má určenou cílovou skupinu, které je daná služba poskytována. Cílovou skupinou jsou lidé, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci. Do této situace se mohou dostat z důvodu ztráty schopností ve vyšším věku, nepříznivého zdravotního stavu, krizové sociální situace, životních návyků a způsobu života vedoucího ke konfliktu se společností. Cílem sociálních služeb je podporovat či zachovat soběstačnost uživatele, setrvání či návrat do běžného prostředí nebo také podpora rozvoje uživatele směřující ke zlepšení jeho schopností vést samostatný život. (Zikl, 2011 cit. podle Bendová a Zikl, 2011, s. 123)

Koláčková a Kodymová (2010) uvádějí několik sociálních služeb, které mohou být určeny uživatelům s mentálním postižením. Jedná se např. o služby osobní asistence. Tato služba pomáhá uživatelům s mentálním postižením se zvládnutím běžných každodenních dovedností a úkonů, které by člověk byl schopný dělat sám, kdyby nebyl osobou se zdravotním postižením. Do této služby řadíme průvodce, předčitatele a tlumočníky. Další službou, kterou mohou uživatelé s mentálním postižením využít, je pečovatelská služba. Tato služba pomáhá lidem, jejichž schopnosti v oblasti péče o domácnost a v oblasti péče o vlastní osobu jsou sníženy. Výhodou této služby je, že uživatelé s mentálním postižením mohou zůstat ve vlastním domácím prostředí. Dále autoři zmiňují chráněné bydlení, které podporuje soběstačnost uživatelů, snaží se o zachování či obnovení původního životního stylu. Odlehčovací služba je určena především rodinám, které celoročně pečují o dítě s postižením. Tato služba je poskytována formou doprovodů dítěte do školy, péči v domácím prostředí či formou krátkodobých pobytů v zařízení. Další službou může také být ústav a domov sociální péče pro postižené, kdy je uživatel komplexně zaopatřen v oblasti ubytování, stravování, ošetrovatelské zdravotní činnosti, rehabilitaci či možnosti společenských aktivit. (Koláčková a Kodymová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 95)

Zikl a Bendová (2011, s. 127 - 130) uvádějí také přehled sociálních služeb určené pro uživatele s mentálním postižením. Samozřejmě každý jedinec, i s mentálním postižením, se může dostat do různých nepříznivých sociálních situací a využít tedy většinu sociálních služeb. Uvedení autoři popisují jednotlivé sociální služby, jejichž cílovou skupinou jsou uživatelé s mentálním postižením. Mezi sociální služby určené uživatelům s mentálním postižením řadí ranou péči či osobní asistenci. Obě služby jsou poskytovány terénní formou. Důležité je rozlišovat mezi osobním asistentem a asistentem pedagoga, který je

zaměstnanec školy. Ambulantní formu sociální služby poskytují centra denních služeb či denní stacionáře, kdy uživatelé do těchto služeb docházejí. Pobytová služba určená pro uživatele s mentálním postižením je služba domov pro osoby se zdravotním postižením. Tento druh služby je určen především uživatelům se středně těžkým, těžkým a hlubokým mentálním postižením. Sociální služba, která je poskytována ve všech třech formách, je odlehčovací služba. Tato služba usiluje o zajištění pečující fyzické osobě nezbytný odpočinek. Pro dospělé uživatele s mentálním postižením je možnost využívat sociálních služeb jako je chráněné bydlení, podpora samostatného bydlení, domovy se zvláštním režimem či sociálně terapeutické dílny.

Sociální služby určené pro osoby s mentálním postižením můžeme rozdělit do tří oblastí, a to dle práce, bydlení a volného času. Co se týče oblasti práce, je možnost využití podporovaného zaměstnávání. Cílem podporovaného zaměstnávání je pomoci zájemci o práci, aby si našel a udržel místo na trhu práce. Nejdříve dochází k hledání a nelebení pracovního místa dle přání uživatele, ale i dle místních možností. Poté se přechází k tréninku pracovních dovedností přímo na pracovišti. Další možnou variantou jsou chráněné dílny, kde uživatelé nejsou vystavováni běžným podmínkám trhu práce. Spolupracovníky v chráněných dílnách jsou pouze uživatelé s mentálním postižením. Co se týče oblasti bydlení, je možné využít několika služeb. Uživatelé s mentálním postižením žijí často do pokročilého věku s rodiči. Pro tyto uživatele je vhodné chráněné bydlení. Další vhodnou službou je podporované bydlení. Jedná se o terénní formu sociální služby. V oblasti volného času mohou uživatelé s mentálním postižením využít programů ve stacionářích. (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 124)

Existuje několik metod a technik práce s uživateli s mentálním postižením. Jako hlavní metodu autoři uvádějí asistenci. Jedná se o pomoc uživateli s činnostmi, které lidé bez postižení zvládají sami. Metoda asistence se může využívat při pomoci v bydlení, při navštěvování běžné školy či zaměstnání. U této metody je důležité, že je zaměřena na konkrétního jednotlivce. Asistent tak může reagovat na konkrétní potřeby. I tato metoda se snaží snižovat míru podpory uživatele. U osob s mentálním postižením se nejedná pouze o pomoc při praktických činnostech, ale také o pomoc v organizování aktivit. Asistent uživatelům pomáhá a radí, nikoliv rozhoduje za ně. (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 117)

Další užívanou metodou je individuální a skupinová sociálně-terapeutická práce. Individuální práce oproti asistenci usiluje o dosažení určitých změn v životě uživatele, snaží se o zvýšení míry samostatnosti. Při individuální práci s uživatelem se sestavuje individuální plán, ve kterém je přesně popsána současná situace, tedy co už daný uživatel umí. Součástí individuálního plánu je také dlouhodobý cíl, na kterém se bude s uživatelem pracovat. U každého cíle je nastavená doba nácviku. Po uplynutí této doby dochází k přehodnocení nastaveného cíle. Skupinová sociálně-terapeutická práce má dva významné aspekty pro uživatele s mentálním postižením. Prvním aspektem je, že se uživatelé za pomoci pracovníka učí komunikovat ve skupině, tj. vnímat a respektovat členy skupiny, neskákat jim do řeči. Ve skupině mohou uživatelé navazovat přátelské či partnerské vztahy, v čemž jsou pracovníky podporováni. Druhým aspektem je samotná práce skupiny. Je zaměřena na oblasti, které jednotlivým uživatelům dělají potíže. Patří sem např. trávení volného času. Ve skupinové práci se využívá trénování situací formou přehrávání modelových situací (scének). (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 117 - 119)

Mezi metody a techniky práce s uživateli s mentálním postižením řadíme také pracovní a umělecké terapie, které se zaměřují na rozvoj člověka s mentálním postižením pomocí pracovní činnosti. Při této metodě se klade důraz na odpovědnost a určitý řád, který uživatelé musí dodržovat. V zařízeních sociálních služeb se také využívají taneční, hudební či výtvarné terapie. Cílem těchto terapií je především relaxace uživatelů s mentálním postižením. (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 119)

V sociálních službách se také setkáváme s problémovým chováním uživatelů. Problémovým chováním je myšlena fyzická a verbální agrese, autoagrese, krádeže, obnažování se na veřejnosti, odmítání požadavků či respektování skupiny. Otázkou je, zda problémové chování je způsobeno handicapem uživatele či fungováním sociální služby. U uživatele s mentálním postižením musí být naplněny základní životní potřeby, kterými jsou např. fyziologické potřeby, potřeba bezpečí, jistoty a soukromí, dále potřeba někam patřit a být milován. Řadíme sem také potřebu úcty a respektu nebo také potřebu seberealizace. Pokud některá tato potřeba není naplněna, může tak docházet k výskytu problémového chování. (Čadilová, Jůn a Thorová et al., 2007, s. 105 – 107)

Nyní už přejdeme konkrétněji ke službě chráněné bydlení, kde se blíže seznámíme s fungováním této služby.

2.3 Chráněné bydlení

Chráněné bydlení jako první vzniká v roce 1992 prostřednictvím Společnosti Duha, která uvedla do režimu chráněného bydlení dva byty. (Hrušková, Matoušek a Landischová, 2010 cit. podle Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2010, s. 116)

Chráněné bydlení řadíme dle formy do pobytových služeb. Tato služba je určena osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, přičemž jejich situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Chráněné bydlení může mít formu skupinového či individuálního bydlení. Mezi základní činnosti, které služba chráněné bydlení poskytuje, řadíme poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Tento typ služby můžeme označit za modernější typ služby celoročního pobytu. V praxi to znamená, že uživatelé s mentálním postižením žijí společně v běžném bytě či rodinném domku. V této službě pracují pracovníci v sociálních službách, kteří pomáhají uživatelům služby s úklidem, s vařením, se sebeobsluhou a se vším ostatním, s čím potřebují daní uživatelé pomoc. Pracovník v sociálních službách zde nemá roli rodiče ani vychovatele, ale pomocníka, přítele a konzultanta. Chráněné bydlení je vhodné pro osoby s mentálním postižením, které docházejí do chráněných dílen či navštěvují různá centra pro zaměstnávání. Integrační funkcí této služby je zapojovat se do společenského života, nezůstávat celé dny zavřený na bytě. V těchto případech dochází k tomu, že se uživatelé nudí a mají nedostatek podnětů k trávení volného času a kontaktů s ostatními lidmi. Chráněné bydlení se poskytuje v různém rozsahu, dle stupně mentálního postižení, a tedy i míry potřeby. V některých případech se chráněné bydlení poskytuje 24 hodin denně i o víkendech a svátcích. Chráněné bydlení by nemělo plnit funkci týdenního stacionáře, kdy uživatelé na víkendy jezdí domů. Pro tyto uživatele by mělo být chráněné bydlení skutečným domovem. (Švarcová-Slabinová, 2006, s. 177 - 178)

Dle § 17 vyhlášky č. 505/2006 Sb. má chráněné bydlení stanovené základní činnosti, které zajišťuje. První činností je poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy.

Zajištění celodenní stravy by mělo být odpovídající věku, měly by být dodrženy zásady racionální výživy a v případě potřeby zajistit dietní stravování. Další základní činností je poskytnutí ubytování, které splňuje znaky bydlení v domácnosti. S ubytováním souvisí další činnost, kterou je pomoc při zajištění chodu domácnosti. Důležitá je výchovná, vzdělávací a aktivizační činnost, kam řadíme kontakt se společenským prostředím a pomoc při pracovním uplatnění. Další činností je zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, což je zajištěno doprovodem a využíváním běžně dostupných služeb. Mezi základní činnosti dále řadíme sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Poslední poskytovanou základní činností je pomoc při osobní hygieně a poskytnutí podmínek pro osobní hygienu. (Česko, 2006b)

Chráněné bydlení umožňuje uživatelům rehabilitace. Jesenský (1995) uvádí pojem „komprehenzivní rehabilitace“. Popisuje tak ucelenou rehabilitaci, kterou dělí na čtyři druhy, a to na rehabilitaci léčenou, pracovní, sociální a pedagogickou. (Jesenský, 1995 cit. podle Koláčková a Kodymová, 2010, s. 92)

Rehabilitací se dále zabýval Novosad (2010), který rozšiřuje výše uvedené druhy rehabilitace o rehabilitaci psychologickou a volnočasovou. Jednotlivé druhy rehabilitace dále charakterizuje. Do zdravotní rehabilitace řadí např. operační nápravu, ergoterapii a fyzioterapii. Psychologická rehabilitace se snaží např. o zvládnutí psychické krize, která je spojena se změnou zdravotního stavu. Pedagogická rehabilitace je zaměřena na oblast výchovy, vzdělávání a přípravy na život a povolání. Pracovní rehabilitace zahrnuje profesní přípravu, průzkum trhu pracovních příležitostí a kariérové poradenství. Volnočasová rehabilitace obsahuje zájmové, sportovní a kulturní využití. Poslední rehabilitací je sociální rehabilitace, jejímž cílem je materiální zabezpečení a legislativní ochrana jedince s postižením, jeho začlenění do společnosti. (Novosad, 2010 cit. podle Koláčková a Kodymová, 2010, s. 92-93)

Valenta et al. (2009, s. 127 - 128) blíže charakterizuje pracovní terapii, jejímž účelem je pomoci lidem změnit jejich chování, myšlení a emoce tak, aby byly společensky a individuálně přijatelné. Tato terapie může být zaměřena na oblast textilní, dřevařskou, keramickou či košíkářskou. Osoby s mentálním postižením mohou navštěvovat stacionáře či programy, které jsou zaměřené na podporované zaměstnání.

Bakošová (1994, s. 12) uvádí, že je pro každého jedince důležité poznat sociální (společenské) prostředí, které zahrnuje lidi a společenské vztahy. Vlivy, které na nás působí, jsou ovlivněny několika činiteli. Závisí na charakteru a druhu složek okolí, také na stupni významu pro jednotlivce. Míra působení není závislá na době působení. Chvilkový okamžik nás může ovlivnit víc jako trvalé působení. Sociální prostředí rozdělujeme do třech kategorií, a to na makroprostředí, mezoprostředí a mikroprostředí. Do mikroprostředí zahrnujeme rodinu, kolektiv, formální i neformální skupiny a interpersonální vztahy.

Zajímavou oblastí je také trávení volného času. Uživatelé chráněného bydlení mají spoustu možností trávení volného času. Uživatelé, kteří nemají pracovní uplatnění, docházejí do různých dílen či kroužků, kde vyrábějí různé předměty. Problematikou volného času se zabývali autoři Hroncová, Emmerová a Kraus, kteří uvádějí, že výchova ve volném čase a organizování volného času v různých jeho podobách probíhalo vždy v souladu se společenským zřízením. Pedagogice volného času se věnoval také J. A. Komenský, který byl zastáncem významu zkušenosti. (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 186)

Nyní už přejdeme k samotnému systému chráněného bydlení v České republice. Blíže se seznámíme se systémem chráněného bydlení v Pardubickém kraji, ve kterém byla realizována naše praktická část.

3 SYSTÉM CHRÁNĚNÉHO BYDLENÍ

V této kapitole se budeme zabývat jednotlivými systémy chráněného bydlení. Tato kapitola je rozdělena na tři části. Nejdříve se seznámíme se systémem chráněného bydlení v České republice. Uvedeme jednotlivá zařízení, která poskytují chráněné bydlení ve Zlínském, Olomouckém a Karlovarském kraji.

V další části uvedeme jednotlivá zařízení, která poskytují sociální službu chráněného bydlení v Pardubickém kraji.

V poslední části si blíže charakterizujeme tři zařízení Pardubického kraje, ve kterém byl realizován náš výzkum. Jedná se o zařízení Domov na rozcestí Svitavy, Domov na zámku Bystré a Domov pod hradem Žampach.

3.1 Systém chráněného bydlení v České republice

Systém chráněného bydlení v České republice si rozdělíme dle jednotlivých krajů. Vycházet budeme z evidence registru poskytovatelů sociálních služeb, který je rozdělen celkem na 13 krajů + na hlavní město Prahu.

Ve **Zlínském kraji** jsou registrovány celkem 4 zařízení, které poskytují chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením. Prvním zařízením je Česká provincie Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje. Tato služba je poskytována ve Velehradě. Dalším zařízením je NADĚJE, která sídlí ve Zlíně i v Otrokovicích. Ve Zlíně jsou poskytovány kromě chráněného bydlení i sociálně terapeutické dílny. V Otrokovicích ještě poskytují sociální služby domov pro osoby se zdravotním postižením, denní a týdenní stacionář a sociálně terapeutickou dílnu. Chráněné bydlení se také poskytuje ve dvou zařízeních v Uherském Hradišti. Jedná se o zařízení Oblastní charita Uherské Hradiště a Sociální služby Uherské Hradiště.

V **Olomouckém kraji** je v registraci celkem 5 zařízení, která zajišťují službu chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením. První zařízení je Domov u rybníka Víceměřice. Mimo chráněné bydlení poskytuje taky službu domov pro osoby se zdravotním postižením, domov se zvláštním režimem a domov pro seniory. Dalším zařízením je Charita Prostějov – Domov Daliborka, která poskytuje chráněné bydlení v Prostějově. Zařízení Klíč – centrum sociálních služeb poskytuje chráněné bydlení ve Chválkovicích. Dále uvádíme zařízení Chráněné bydlení Pomněnka, které se nachází

v Šumperku. Posledním zařízením, které poskytuje chráněné bydlení, je Vincentinum, které nabízí chráněné bydlení ve městě Šternberk a Šumperk.

V *Karlovarském kraji* jsou evidovány celkem 4 zařízení, které poskytují sociální službu chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením. Prvním zařízením je Dolmen, o.p.s., které poskytuje chráněné bydlení v České Lípě a v Liberci. Chráněné bydlení „PATA“ se nachází v Aši i Chebu. Dalším zařízením je Chráněné bydlení MRAVENEK s.r.o., které poskytuje sociální službu ve městě Cheb. Posledním zařízením je Občanské sdružení Sokolov, jehož služby jsou poskytovány ve městě Sokolov.

Uvedli jsme pro představu systém chráněného bydlení ve vybraných krajích České republiky. Je evidentní, že chráněné bydlení je zastoupené dostatečným způsobem ve všech krajích. Prostřednictvím transformace pobytových služeb domovy pro osoby se zdravotním postižením bude možné, aby uživatelé přecházeli do služby chráněné bydlení, kde budou více začleněni do společnosti.

V další části nyní přistoupíme k podrobnějšímu popisu systému chráněného bydlení v Pardubickém kraji, protože tato práce je zaměřena především na uživatele s mentálním postižením v tomto kraji.

3.2 Systém chráněného bydlení v Pardubickém kraji

Dle registru poskytovatelů sociálních služeb je v Pardubickém kraji zaregistrováno celkem šest zařízení, které mimo jiné poskytují i sociální službu chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením. V této části se seznámíme s jednotlivými zařízeními.

BERENIKA – Vysoké Mýto, o.p.s.

BERENIKA je obecně prospěšná společnost, zapsána od 21. 1. 2014 a je vedena u Krajského soudu v Hradci Králové. Společnost BERENIKA poskytuje celkem tři sociální služby, a to denní stacionář, odlehčovací službu a chráněné bydlení. Všechny tyto služby jsou určeny pro osoby s mentálním postižením. Kapacita denního stacionáře je celkem 21 uživatelů. Odlehčovací službu mohou maximálně využívat 2 uživatelé. Tato služba je poskytována jak ambulantní, tak pobytovou formou, max. na 3 měsíce. Chráněné bydlení má celkovou kapacitu 12 uživatelů ve věku od 18 – 64 let. Z této celkové kapacity je možnost umístit dva imobilní uživatele, využívající invalidní vozík z důvodu přizpůsobených bytových prostor. (Berenika, b. r.)

Domov na rozcestí Svitavy

Domov na rozcestí Svitavy je příspěvkovou organizací, zřizovatelem je Pardubický kraj. Domov na rozcestí poskytuje celkem čtyři sociální služby, kterými jsou domov pro osoby se zdravotním postižením, chráněné bydlení, podpora samostatného bydlení a odlehčovací služba. Cílovou skupinou prvních třech zmíněných sociálních služeb jsou osoby s mentálním a kombinovaným postižením. Odlehčovací služba má za cílovou skupinu osoby, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního, chronického či kombinovaného postižení. U všech sociálních služeb je stanovena minimální věková hranice 18 let. Horní věková hranice není vymezena. Toto zařízení má celkovou kapacitu 120 uživatelů. Chráněné bydlení má kapacitu 46 uživatelů. (Domov na rozcestí Svitavy, © 2010)

Domov na zámku Bystré

Domov na zámku Bystré je také příspěvkovou organizací, jejímž zřizovatelem je Pardubický kraj. Domov na zámku Bystré poskytuje čtyři sociální služby, a to domov pro osoby se zdravotním postižením, chráněné bydlení, podpora samostatného bydlení a sociálně terapeutické dílny. Cílovou skupinou všech výše uvedených služeb jsou také osoby s mentálním postižením. Chráněné bydlení má celkovou kapacitu 11 uživatelů. (Domov na zámku Bystré, b. r.)

Domov pod hradem Žampach

Domov pod hradem Žampach náleží také do příspěvkových organizací se zřizovatelem Pardubický kraj. Domov pod hradem Žampach nabízí čtyři sociální služby, kterými je domov pro osoby se zdravotním postižením, chráněné bydlení, podpora samostatného bydlení a odlehčovací služba. Chráněné bydlení se poskytuje v nedalekém městě Letohrad. Kapacita této služby je 7 uživatelů. (Domov pod hradem Žampach, b. r.)

Domov pod Kuňkou

Domov pod Kuňkou je také příspěvkovou organizací, zřízenou Pardubickým krajem. Domov pod Kuňkou poskytuje celkem dvě sociální služby, a to domov pro osoby se zdravotním postižením a chráněné bydlení. Obě sociální služby mají jako cílovou skupinu uvedené osoby s mentálním postižením. Chráněné bydlení je poskytováno ve dvou bytech v Pardubicích a ve třech bytech v Přelouči. (Domov pod Kuňkou, © 2015)

Domov sociálních služeb Slatiňany

Domov sociálních služeb Slatiňany je také příspěvkovou organizací, jejímž zřizovatelem je Pardubický kraj. Domov sociálních služeb Slatiňany nabízí celkem čtyři sociální služby, kterými jsou domov pro osoby se zdravotním postižením, odlehčovací služba, denní stacionář a chráněné bydlení. Tyto služby jsou určeny pro osoby s mentálním postižením. Toto zařízení se také využívá pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy dětí a mládeže s mentálním postižením. Největší kapacitu má služba domov pro osoby se zdravotním postižením, a to 254 uživatelů. Chráněné bydlení má kapacitu 16 uživatelů. (Domov sociálních služeb Slatiňany, © 2007)

Takto jsme si udělali přehled o jednotlivých zařízeních Pardubického kraje, která poskytují službu chráněné bydlení. V následující části se zaměříme na tři zařízení, ve kterých byl realizován náš výzkum.

3.3 Systém chráněného bydlení ve vybraných zařízeních

Domov na rozcestí Svitavy je příspěvkovou organizací, jejímž zřizovatelem je Pardubický kraj. Budova tohoto zařízení je bývalým klášterem, ze kterého nezůstalo moc zachováno. Historicky významná je kaple, která byla dříve dřevěná. Po požáru, který zasáhl budovu zařízení, byla vystavena nová kamenná kaple. Za zmínku stojí také svitavský rodák Thomas Christ, který věnoval městu peníze. Přál si, aby město vystavělo klášter, ve kterém se budou řádové sestry starat o nemocné staré občany a děti. V ústavu se tedy usídlily řádové sestry sv. Vincence de Paul, které se přestěhovaly z rakouského Gutendorfu. Kolem roku 1920 se do kláštera stěhují také nemocné ženy. Po konfiskaci kláštera v roce 1945 se převádí do vlastnictví státu. V roce 1948 začíná tento klášter sloužit jako ústav pro oligofrenní ženy. Péči zajišťovaly nejen řádové sestry, ale také civilní sestry. V sedmdesátých letech se z tohoto zařízení stává Ústav sociální péče. Pardubický kraj je zřizovatelem od roku 2002. V devadesátých letech dochází k postupným rekonstrukcím, kdy vznikají denní místnosti pro uživatele a zároveň se také snižuje počet uživatelů na jednotlivých pokojích. Rekonstruovaná byla také kaple, byly provedeny izolace proti vlhkosti a kaple byla také vymalována. V roce 2004 vzniklo první chráněné bydlení pro 13 uživatelů. Od 1. 1. 2007 se dřívější Ústav sociální péče přejmenoval na Domov na rozcestí Svitavy. V roce 2012 vzniká terénní služba podpora samostatného bydlení, jejíž kapacita je v současné době 12 uživatelů. Od května 2013 byl také zahájen provoz odlehčovací služby

pro 4 uživatele. Chráněné bydlení má celkovou kapacitu 46 uživatelů. Uživatelé žijí v bytech ve městě Svitavy. K dispozici jsou jednolůžkové a dvoulůžkové pokoje. Tyto pokoje jsou vybaveny nábytkem. Uživatelé si mohou pokoje dovybavit vlastní elektronikou a osobními předměty. Od roku 2013 je toto zařízení zapojeno do projektu INSTAND, jehož cílem je péče o uživatele v běžných životních podmínkách. Během tohoto projektu bylo přestěhováno 10 uživatelů služby domov pro osoby se zdravotním postižením do domu, kde žijí ve dvoulůžkových pokojích. K dispozici mají denní místnost, obývací místnost a sociální zařízení. V tomto domě je zahájena příprava uživatelů na přestup do chráněného bydlení. Zároveň také došlo k humanizaci prostor stávajících uživatelů, kteří zůstali na centrální budově ve službě domov pro osoby se zdravotním postižením. (Domov na rozcestí Svitavy, © 2010)

Domov na zámku Bystré je také příspěvkovou organizací. Současným zřizovatelem je Pardubický kraj. Založení zámku se datuje do roku 1583, jejímž zakladatelem byl Jan Bezdrůžický z Kolovrat. Základní podoba renesančního zámku zůstala zachována dodnes. Během historie došlo k několika změnám majitelů. Avšak dvě majitelky jsou pro historii zámku důležité. Jedná se o Marii Rebeku, která si na zámek přivezla celou knihovnu, avšak se špatně starala o majetek, a proto zchudla s celým panstvím. Ernestina z Langetu naopak zámek opravila, vymalovala a nechala zřídit anglický park. Po jejím úmrtí získává veškerý majetek císař František Josef I. Ke změně dochází v roce 1918, kdy zámek náleží státu. V roce 1975 je tu zřízen Ústav sociální péče pro mentálně postiženou mládež v Bystrém. V roce 1978 došlo ke dvěma požárům, díky nimž musel zámek projít rekonstrukcí. Od roku 2010 začíná Domov na zámku Bystré provozovat sociální službu chráněné bydlení. Dva roky poté tu vzniká týdenní stacionář. Od roku 2012 poskytují terénní službu podpora samostatného bydlení. Chráněné bydlení má celkovou kapacitu 11 uživatelů a je poskytováno v domě, kde jsou k dispozici jednolůžkové a dvoulůžkové byty s kuchyňským koutem a sociálním zařízením. Domov na zámku Bystré je také zapojen do projektu INSTAND. (Domov na zámku Bystré, b. r.)

Posledním zařízením, ve kterém realizujeme náš výzkum, je **Domov pod hradem Žampach**. Jedná se také o příspěvkovou organizaci zřízenou Pardubickým krajem. Z historie Domova pod hradem Žampach je uvedeno, že v roce 1933 zdědila zámek Žampach Henrieta Campo-Franco. Zámek využívala k pobytu se svým manželem. V roce 1950 dochází předání zámku České katolické charitě, která se zde starala o choré

a přestárlé. Vzniká zde Domov důchodců České katolické charity, o jehož uživatele se starají řádové sestry. Senioři se v 60. letech stěhují do Domova pro seniory v Červené Vodě a v České Třebové. V roce 1967 se oficiálně zámek stává Ústavem sociální péče pro mládež Žampach. Od 70. let dochází k rekonstrukcím zámku, čímž se zkvalitňují podmínky nejen pro uživatele, ale také pro pracovníky. V roce 1993 má zařízení celkem 120 uživatelů a 37 zaměstnanců. Od roku 2003 se stává zřizovatelem Pardubický kraj. Od roku 2004 se začíná Domov pod hradem Žampach rozšiřovat. Začínají se budovat nové domy ve stráni Žampach. Od roku 2006 mohou uživatelé zařízení využívat snoezelen, tedy moderní centrum pro muzikoterapii a rozvoj smyslového vnímání. Oficiální název Domov pod hradem Žampach se začíná používat od 1. 1. 2007. Chráněné bydlení má celkovou kapacitu 7 uživatelů a je poskytováno ve městě Letohrad. Uživatelé žijí v bytech v jednolůžkových nebo dvoulůžkových pokojích, které mají vybaveny nábytkem, elektronikou a také osobními předměty a bytovými doplňky. Jejich bydlení tedy splňuje požadavky běžné domácnosti. Domov pod hradem Žampach je také zařazen do projektu INSTAND. (Domov pod hradem Žampach, b. r.)

Seznámili jsme se se systémem chráněného bydlení v České republice, kde jsme se zaměřili na Zlínský, Olomoucký a Karlovarský kraj. Poté jsme se věnovali systému chráněného bydlení v Pardubickém kraji, kde jsme si charakterizovali jednotlivá zařízení, která poskytují chráněné bydlení. V poslední části jsme konkrétněji popsali jednotlivá zařízení Pardubického kraje, protože v těchto zařízeních je realizován náš výzkum. Po seznámení s jednotlivými zařízeními můžeme přejít k praktické části.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Praktická část diplomové práce je zaměřena na sociální službu chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením v Pardubickém kraji. Pro zpracování praktické části jsme zvolili kvalitativní přístup, protože dle Švaříčka (cit. podle Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 13, 24 – 25) lze prostřednictvím hloubkového a polostrukturovaného rozhovoru získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu. Pro kvalitativní výzkum je charakteristické, že se nestanovují hypotézy ani proměnné. Získaná data nemůžeme zobecnit, platí pouze pro zkoumaný vzorek.

Strauss a Corbinová (1999, s. 11) dodávají, že se kvalitativní výzkum využívá také k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o kterých máme nedostatek informací. Kvalitativní výzkum je také možno použít k získání nových názorů na jevy, o kterých máme nějaké informace. Zásadní pro kvalitativní výzkum je to, že prostřednictvím kvalitativních metod můžeme získat o jevu detailnější informace, které se těžko získávají prostřednictvím kvantitativních metod výzkumu.

Na začátku kvalitativního výzkumu je důležité stanovit si výzkumný problém. Tento problém by měl být co nejvíce zúžený, aby se s ním dalo pracovat. Existuje několik zdrojů výzkumných problémů, např. prostřednictvím odborné literatury či osobní nebo profesní zkušenosti. Rizikem zvolení osobní či profesní zkušenosti je možná neschopnost objektivního pohledu na zkoumaný problém. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 21 – 22)

Švaříček a Šed'ová (2007, s. 64 – 65) doplňují, že formulace výzkumného problému je charakteristická tím, že se jedná o přesné pojmenování, čemu se budeme věnovat při realizaci výzkumu. Hlavním argumentem pro zvolení kvalitativních metod výzkumu je neprozkoumanost určitého jevu nebo procesu. Vhodné je definování výzkumného problému jako proces nebo akce.

Jak doporučuje Silverman (2005), je vhodné zúžení problému, neboť je lepší říci mnohé o malém problému než málo o mnoha věcech. Je tedy dobré zaměřit výzkumný problém na určitou oblast a na konkrétní skupinu zkoumaných osob. (Silverman, 2005 cit. podle Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 65)

Výzkumný problém diplomové práce je stanoven na popsání sociálního začlenění osob s mentálním postižením prostřednictvím sociální služby chráněné bydlení.

4.1 Stanovení výzkumných cílů

Po stanovení výzkumného problému je důležité určit výzkumné cíle. Výzkumné cíle dělíme na hlavní a dílčí. Hlavním cílem je popsat sociální začlenění osob s mentálním postižením prostřednictvím sociální služby chráněné bydlení. Hlavní cíl je dále blíže specifikován v dílčích cílech, kterými jsou:

1. Zjistit, jaké sociální služby osoby s mentálním postižením využívají a využívaly.
2. Zjistit, v jakém prostředí žijí.
3. Zjistit, jak je zajištěn chod domácnosti.
4. Zjistit, jaké mají kontakty s rodinou.
5. Zjistit, jak tráví volný čas.
6. Zjistit, jaké mají pracovní uplatnění.
7. Zjistit, jaké běžně dostupné služby využívají.
8. Zjistit, co se jim líbí na chráněném bydlení.

4.2 Specifikace výzkumných otázek

Dalším bodem výzkumu je specifikace výzkumných otázek, které vycházejí z výzkumných cílů. Hlavní výzkumná otázka je tedy stanovena následovně:

„Jaké je sociální začlenění osob s mentálním postižením prostřednictvím služby chráněné bydlení?“

Dílčími otázkami jsou:

1. *„Jaké sociální služby osoby s mentálním postižením využívají a využívaly?“*
2. *„V jakém prostředí žijí?“*
3. *„Jak je zajištěn chod domácnosti?“*
4. *„Jaké mají kontakty s rodinou?“*
5. *„Jak tráví volný čas?“*
6. *„Jaké mají pracovní uplatnění?“*

7. „Jaké běžně dostupné služby využívají?“

8. „Co se jim líbí na chráněném bydlení?“

4.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor je složen z 8 uživatelů sociální služby chráněné bydlení, přičemž bylo realizováno 6 rozhovorů. Při dvou rozhovorech byli přítomni dva uživatelé, protože se jednalo o partnerské soužití. Tento výzkumný soubor byl zvolen záměrným dostupným výběrem. Pro výběr výzkumného souboru byly určeny dvě kritéria, a to, že účastník musel být uživatelem služby chráněné bydlení v uvedeném termínu výzkumu a musel souhlasit s poskytnutím a zpracováním rozhovoru. Pro výzkum byly zvoleny tři zařízení Pardubického kraje, které poskytují službu chráněné bydlení. Vybrali jsme si zařízení Domov na rozcestí Svitavy, Domov na zámku Bystré a Domov pod hradem Žampach. Po telefonické domluvě s řediteli a pracovníky jednotlivých zařízení byli vybráni jednotliví uživatelé služby chráněné bydlení.

4.4 Metoda sběru dat

Jako metodu sběru dat jsme zvolili polostrukturovaný rozhovor. Před samotným interview byl vytvořen záznamový arch, který je uveden v příloze P II. Záznamový arch vycházel z jednotlivých výzkumných otázek. Polostrukturovaný rozhovor byl rozdělen do 8 částí dle jednotlivých oblastí, kterými jsou:

1. Popis zařízení.
2. Bydlení.
3. Stravování.
4. Kontakt s rodinou.
5. Přátelé + volný čas.
6. Pracovní uplatnění.
7. Využívání běžně dostupných služeb.
8. Spokojenost se službou chráněné bydlení.

5 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Po předchozí telefonické domluvě s pracovníky jednotlivých zařízení jsme realizovali náš výzkum s uživateli ve dnech 3. dubna od 13 hodin, 4. dubna od 13 hodin a 5. dubna od 14 hodin. Každý den byly provedeny dva rozhovory dle jednotlivých zařízení. Rozhovor byl prováděn v místě bydliště uživatele. Pro zachování anonymity nebudeme v rozhovoru uvádět jednotlivá města, aby nedošlo k samotné identifikaci uživatelů.

U rozhovoru byl přítomen vždy sám uživatel, pouze ve dvou případech byla přítomna sociální pracovníce z důvodu přání uživatele. Každý uživatel byl před rozhovorem seznámen s obsahem a přínosem diplomové práce. Všichni uživatelé ústně souhlasili s poskytnutím a zpracováním rozhovoru, který byl natáčen na diktafon. Uživatelé byli informováni, že jim můžeme zaslat výsledky výzkumu, pokud si to budou přát. Délka rozhovoru trvala přibližně 30 minut.

Záznam rozhovorů z diktafonu byl následně přepsán do písemné podoby. Tyto přepisy jsou uvedeny v přílohách P III – P VIII. Z rozhovorů nebyla přepsána jednotlivá města a jména osob, aby byla zachována zásada anonymity.

5.1 Charakteristika výzkumného souboru

Nyní budeme charakterizovat jednotlivé respondenty, a to v pořadí, ve kterém s nimi byl realizován výzkum. Nebudeme uvádět žádné osobní údaje, které by mohly identifikovat konkrétního uživatele. Bude tak zachována zásada anonymity.

Respondent č. 1

Respondent č. 1 žije na chráněném bydlení dva měsíce. Předtím využíval službu domov pro osoby se zdravotním postižením od roku 2013. Ještě před vstupem do služby domov pro osoby se zdravotním postižením navštěvoval týdenní stacionář. Je mu 21 let. Je v pravidelném kontaktu se svoji rodinou. Navštěvuje volnočasové aktivity. Prozatím nemá pracovní uplatnění. V analýze dat bude označen jako respondent č. 1.

Respondent č. 2

Respondent č. 2 využívá službu chráněné bydlení dva měsíce. Předtím žil ve službě domov pro osoby se zdravotním postižením už od roku 1980. Do služby domov pro osoby se zdravotním postižením se přestěhoval po úmrtí matky. Je mu 52 let. Ve volném čase

navštěvuje dílny. Nyní nemá pracovní uplatnění, ale dříve pracoval na stavbě. V analýze dat bude označen jako respondent č. 2.

Respondent č. 3

Respondent č. 3 je uživatelem služby chráněné bydlení dva roky. Do služby chráněné bydlení přešel ze služby domov pro osoby se zdravotním postižením. Je mu 26 let. Respondent č. 3 má pracovní uplatnění na farmě, kde se stará o zvířata. Přes týden tedy nevyužívá nabízených volnočasových aktivit. V analýze dat bude označen jako respondent č. 3.

Respondent č. 4 + Respondentka č. 4

Respondenti č. 4 žijí v partnerském soužití. Na chráněném bydlení žijí dva roky. Dříve využívali službu domov pro osoby se zdravotním postižením. Respondentce č. 4 je 46 let, službu domov pro osoby se zdravotním postižením využívala 13 let. Respondentovi č. 4 je 44 let, ve službě domov pro osoby se zdravotním postižením žil 26 let. Respondenti č. 4 jsou zaměstnáni v cukrárně. Nevyužívají tedy volnočasových aktivit. V analýze dat budou označeni jako respondent č. 4 a respondentka č. 4.

Respondent č. 5 + Respondentka č. 5

Respondenti č. 5 žijí také v partnerském soužití. Respondentce č. 5 je 38 let, službu chráněné bydlení využívá dva roky. Dříve žila u rodiny. Respondentovi č. 5 je 55 let, na chráněném bydlení žije 4 roky. Předtím využíval službu domov pro osoby se zdravotním postižením. Respondenti č. 5 přes týden pracují v dílnách, kde zpracovávají hobliny a dřevitou vatu. Přes týden nevyužívají nabízených volnočasových aktivit. V analýze dat budou označeni jako respondent č. 5 a respondentka č. 5.

Respondentka č. 6

Respondentka č. 6 využívá 5 let službu chráněné bydlení. Dříve žila ve službě domov pro osoby se zdravotním postižením. Je jí 77 let. Pracuje v kuchyni, umývá nádobí v jídelně. Navštěvuje večerní školu, ve které se učí psát. V analýze dat bude označena jako respondentka č. 6.

5.2 Analýza dat v kategorickém pojetí

Analýzu výzkumných dat jsme provedli formou otevřeného kódování. Jak uvádí Švaříček a Šedřová (2007, s. 90 – 91), kódování je základní analytickou technikou, která je jádrem zakotvené teorie. Proces kódování je složen ze třech částí. První částí jsou datové úryvky, které jsou získány pomocí úryvků z výpovědí respondentů. Poté se stanovují kódy u jednotlivých výpovědí respondentů. V závěru následuje kategorizace jednotlivých kódů.

Nyní přistoupíme k samotné analýze dat v kategorickém pojetí. Analyzujeme jednotlivé otázky rozhovoru, které se vztahují ke stanoveným výzkumným otázkám. Poté si stanovíme jednotlivé kódy, které následně zkategorizujeme. U každé analýzy daného okruhu provedeme dílčí shrnutí.

Prvním z okruhu analýzy je popis zařízení. Tento okruh je složen ze čtyř otázek. Za určující otázku je považována otázka: Kde jste žil/a předtím, než jste začal/a využívat službu chráněné bydlení?

Respondent č. 1: „*Předtím? Na Domově.*“

Respondent č. 2: „*Doma s maminkou u babičky sem žil, víte.*“

Respondent č. 3: „*Na Domově.*“

Respondent č. 4: „*Domov.*“

Respondentka č. 4: „*Domov, no.*“

Respondentka č. 5: „*Já u mamky v Lanškrouně.*“

Respondent č. 5: „*Já? V Domově.*“

Respondentka č. 6: „*No, na třetím oddělení. No, na Domově.*“

Stanovené kódy jsou **domov pro osoby se zdravotním postižením, rodina**.

Kategorií je **dřívější bydliště**.

Dílčí shrnutí: Kromě jedné respondentky, která před vstupem na chráněné bydlení žila se svoji matkou, všichni uživatelé přestoupili do služby chráněné bydlení ze služby domov pro osoby se zdravotním postižením (v transkripci uvedeno jako Domov). Respondenti uváděli jednotlivé názvy zařízení, avšak pro zachování anonymity jsme použili pouze druh sociální služby. V oblasti popisu zařízení jsme zjišťovali, jak dlouho bydlí ve službě

chráněné bydlení, což je důležité především z pohledu samostatnosti uživatelů. Samostatnost uživatelů je ovlivněna množstvím zkušeností, které získávají prostřednictvím chráněného bydlení.

Dále jsme zjišťovali, proč jsou uživatelé ve službě chráněné bydlení pomocí otázky: „Proč jste ve službě chráněné bydlení?“

Respondent č. 1: „*Jo takhle, jo. No tak chtěli mě dát sem rodiče.*“

Respondent č. 3: „*Protože už to zvládám, prostě už nepotřebuji mít takovou péči.*“

Respondentka č. 4: „*Protože chceme být sami.*“

Respondent č. 4: „*Chceme být sami, no.*“

Respondentka č. 4: „*My chceme být spolu, když už jsme tak dlouho spolu, tak chceme jako bydlet spolu.*“

Respondent č. 5: „*Protože jsme šikovní. Všechno umíme.*“

Respondentka č. 6: „*No tak jako by to mohlo být na práci, no.*“

Stanovené kódy jsou **přání rodičů, snížená potřeba péče, být sami, šikovnost.**

Kategorií je **důvod přesunu.**

Dílčí shrnutí: Respondenti mají různé důvody, proč využívají službu chráněné bydlení. Společným znakem je však to, že jsou hodně samostatní a nepotřebují takovou péči, která je poskytována ve službě domov pro osoby se zdravotním postižením. Mají tak více příležitostí začlenění se do společnosti.

Další oblast otázek je zaměřena na bydlení. Je složena ze čtyř otázek. Jako důležitou otázku jsme zvolili: „Jak vypadá Váš pokoj?“

Respondent č. 1: „*Takže tady mám televizi, rádio taky hlavně, počítač a televizi, hodiny, pak tady mám kalendáře. Tenhle ten kalendář jsem dostal od Ježíška loni. Tady ty kytky mi maminka dorazila, přivezla v pondělí.*“

Respondent č. 2: „*Mám televizi, pouštím si písničky.*“

Respondent č. 3: „*Mám televizi, počítač, postel, skříň.*“

Respondent č. 4: „*Hm, normální pokoj.*“

Respondentka č. 5: „*Pokoj, kuchyň, chodba a sociální zařízení.*“

Respondentka č. 6: „*Tak máme tady jenom dva, jeden pokoj, jedna kuchyň a kus tady ten.*“

Stanovený kód je **elektronika, nábytek, bytové doplňky**.

Kategorii je **vybavení pokoje**.

Dílčí shrnutí: Respondenti nám popsali své pokoje, jednalo se buď o jednolůžkové, maximálně dvoulůžkové pokoje, které měli vybaveny nábytkem a elektronikou. Své pokoje si mohli dovybavit dle vlastního přání osobními předměty a bytovými doplňky. Chráněné bydlení se poskytuje v domech či bytech, které jsou srovnatelné s podmínkami jejich vrstevníků bez postižení.

V oblasti bydlení považujeme také za důležitou otázku zaměřující se na práci v domácnosti: „Jak se staráte o svoji domácnost?“

Respondent č. 1: „*Dneska jsme uklízeli ráno. Třeba stírám prach nebo podlahu.*“

Respondent č. 2: „*Já si uklízím sám. Taký no, utírám podlahu.*“

Respondent č. 3: „*Musím uklidit, vytrít, uvařit, nakoupit.*“

Respondent č. 4: „*Uklízíme, umýváme nádobí, když se uvaří, tak umejeme nádobí, vytřeme podlahy, utřeme všude prach, umejeme okna, dveře, vypereme, vyžehlíme, atd.*“

Respondentka č. 5: „*Uklízíme. Zametáme, vytíráme, utíráme prach.*“

Respondentka č. 6: „*No uklízím a vařím, pomáhám vychovatelkám a dělám aji někdy vokuřky, dělám si tam nálev, dám si tam ocet a sůl, cukr a takový věci.*“

Stanovené kódy jsou **utírání prachu, mytí podlahy, umývání nádobí**.

Kategorií jsou **domácí práce**.

Dílčí shrnutí: Z uvedených rozhovorů je patrné, že péče o domácnost se u jednotlivých respondentů liší. Někteří jsou zcela samostatní, ostatní potřebují pomoc pracovníka. Avšak důležité je, že všichni respondenti se zapojují do péče o domácnost, tak jako v běžném životě jejich vrstevníků. Respondenti uvádějí, že utírají prach, umývají podlahy nebo pomáhají s vařením.

Další oblast otázek je zaměřena na stravování a je složena ze čtyř otázek. V této oblasti je směrodatná otázka: „Jak pomáháte pracovníkům při přípravě jídla?“

Respondent č. 1: *„No, jak bych to řekl, no. Oni už to maj vlastně možná nachystaný. Jak kdy. Nachystáme svačinu a pak už. A večeri jdeme si udělat sami nebo s někým nebo sám.“*

Respondent č. 2: *„Namažu. Topinky umím udělat, vajíčka umím udělat, se špekem.“*

Respondent č. 3: *„O víkendu si vaříme a přes týden máme obědy v práci. No jenom občas se kouknou, jestli je to dobře nebo prostě.“*

Respondent č. 4: *„Hm, takže když jsme o víkendu doma, tak si uvaříme sami a když jsme na Domově, tak máme jenom oběd na Domově.“*

Respondentka č. 4: *„A jinak snídani a večere si musíme koupit.“*

Respondent č. 4: *„Dneska tady pracovník třeba nebyl, tak jsme si dělali sami. A oni nás jenom zkontrolujou, jestli to máme dobře udělaný.“*

Respondent č. 5: *„Tak třeba škrábu brambory.“*

Respondentka č. 5: *„Něco krájet.“*

Respondentka č. 6: *„No tak loupala jsem dneska brambory na ten salát, jo a potom nakrájela jsem tam cibuli do toho a bylo to výborný a šla jsem do kostela, no.“*

Stanovenými kódy jsou **úplná samostatnost, pomoc pracovníka, úplná příprava pracovníkem.**

Kategorií je **pomoc při stravování.**

Dílčí shrnutí: Všichni respondenti jsou zapojeni do procesu stravování. Někteří jsou zcela samostatní, kdy jsou jen výjimečně kontrolováni pracovníky. Jejich samostatnost je především ovlivněna délkou pobytu v chráněném bydlení, kdy docházelo s pracovníky k postupným nácvikům samostatného vaření. Ostatní se zapojují do vaření přípravou surovin. Škrábou brambory, krájí cibuli, chodí s pracovníky nakupovat potraviny.

Další oblastí rozhovoru je kontakt s rodinou. Tato oblast je rozdělena do 4 otázek. Jako směrodatnou otázku jsme zvolili: Jste v kontaktu se svoji rodinou? Máte nějaké sourozence?

Respondent č. 1: *„Jako kdy? Voláme si ve středu a v úterý. Bratry P. a J. Ti jsou v Praze. A taky jezdí v pátek domů.“*

Respondent č. 2: *„Mám ještě bráchové. Dva. Nejsm.“*

Respondent č. 3: „*Hm, jsem. Hm, tři. Telefonicky.*“

Respondent č. 4: „*Já jo, s mamkou a příbuznejma sem.*“

Respondentka č. 4: „*A já s bratrem taky. Občas sem přijede na návštěvu a tak. No někdy jsem tam vždycky jezdila na návštěvu, když jsem byla na Domově. Teďka ne, co jsem na chráněném bydlení, ale máme slíbeno, že jednou za ním pojedeme třeba spolu.*“

Respondentka č. 5: „*Ano, já jsem s mamkou. Mám bratra.*“

Respondent č. 5: „*Nejsem. Mám, v Kolíně.*“

Respondentka č. 6: „*Mám jako bratra a chodím v létě za nima se tam podívat. Byla jsem se sestřičkou tam se jednou a jinak je dobré tam. Má tam hezky a malý děti tam mají.*“

Stanovenými kódy jsou **žádný, nepravidelný, pravidelný**.

Kategorií je **kontakt s rodinou**.

Dílčí shrnutí: Pro každého jedince je důležitý kontakt s rodinou. V pravidelném kontaktu je pouze respondent č. 1, který jezdí každý víkend k rodině a přes týden je s nimi v telefonickém kontaktu. O víkendu se setkává i se svými bratry. Ostatní respondenti mají občasné kontakty se svoji rodinou, avšak i to je pro ně velice důležité. Uživatelé jsou podporováni v kontaktu se svoji rodinou.

Následující oblastí analýzy jsou přátelé a volný čas. Zaměřili jsme se na otázku: „*Jak trávíte Váš volný čas? Co rád/a děláte?*“

Respondent č. 1: „*Odpoledne, no, zatím, jak bych to řekl. Jak bych to řekl, jakože. Já bývám odpoledne někdy v dílně. Celej tejdén, takže odpoledne moc, až spíš na tu svačinu, jako po třetí hodině bejvám s něma, s klukama. Internet, rádio.*“

Respondent č. 2: „*Poslouchám filmy, sport, fotbal.*“

Respondent č. 3: „*Já hlavně sportuju, hraju stolní tenis, chodím do posilovny.*“

Respondent č. 4: „*Bud' jdeme na procházku a nebo jdeme...*“

Respondentka č. 4: „*Nebo si tady třeba zahraje, občas se jdem třeba projít nebo takhle a nebo posloucháme rádio.*“

Respondentka č. 5: „*Koukáme na televizi, chodíme na různé akce.*“

Respondent č. 5: „*No když něco je, tak chodíme, no.*“

Respondentka č. 6: „*No dělám ráda, uklízím a všechno to udělám, tak, kuchyňku, chodbu, WC a koupelnu.*“

Stanovenými kódy jsou **dílna, televize, sport, domácí práce.**

Kategorií je **volný čas.**

Dílčí shrnutí: Trávení volného času je různorodé. Záleží na každém uživateli, jakou aktivitu si zvolí. Někteří rádi sledují televizi, jdou na vycházku a někteří tráví svůj volný čas v dílně s kamarády. Uživatelé si organizují sami svůj volný čas. Zařízení nabízí uživatelům pestrou nabídku volnočasových aktivit, které rozebíráme v následující části.

V oblasti volného času se budeme zabývat také otázkou: „Navštěvujete nějaké kroužky či dílny?“

Respondent č. 1: „*Tady jo. Tady ty svíčkový dílny spíš. Láme se vosk do forem, naláme se to a tak to, no.*“

Respondent č. 2: „*Tady chodím.*“ (do svíčkářny) „*Dělám klubička, motám. Na koberečky.*“

Respondent č. 3: „*Ne, chodím jenom do práce.*“

Respondent č. 4: „*My ne.*“

Respondentka č. 4: „*My teďka natáčíme film.*“

Respondent č. 5: „*Ne.*“

Respondentka č. 6: „*Tak chodím jako do školy za vychovatelkou tam a učím se tam psát.*“

Stanovenými kódy **pravidelná návštěva, žádná návštěva.**

Kategorií bude **volnočasové zařízení.**

Dílčí shrnutí: To, jestli uživatelé navštěvují volnočasové aktivity je ovlivněno jejich pracovním uplatněním, které budeme dále rozebírat. Volnočasové aktivity se nabízejí uživatelům služby v pracovní dny, a proto je mohou využívat pouze ti, kteří nemají pracovní uplatnění. Je však vhodné podporovat uživatele v návštěvě volnočasových aktivit,

protože mohou tak trávit čas se svými kamarády a utváří si jistý režim docházky, který se jim poté může hodit při pracovním zařazení. V uvedených zařízeních mohou uživatelé navštěvovat dílny, ve kterých vyrábí svíčky, motají klubíčka, ze kterých vznikají koberečky nebo pletou proutěné košíky. Nabízeny jsou také výtvarné či pěvecké aktivity.

Na předchozí oblast navazuje nyní oblast zaměřená na pracovní uplatnění. Zjišťujeme především: „Chodíte někam do práce?“

Respondent č. 1: *„Jenom do dílen jako práce.“*

Respondent č. 2: *„Já jsem chodil na stavbu, jsem chodil. Chlapům jsem pomáhal. Vozil jsem, dělal jsem zbiječkou.“*

Respondent č. 3: *„Hm, na farmu. U zvířat dělám.“*

Respondent č. 4: *„Chodíme do Pubu, do výroby. Umýváme nádobí, utíráme podlahy, skládáme zboží do skladu. A nebo když si třeba paní vedoucí řekne, tak to uděláme. Umejváme okna a tak dále.“*

Respondent č. 5: *„Do Limary.“*

Respondentka č. 6: *„No chodím umejvat nádobí do jídelny a jsou se mnou spokojené.“*

Stanovenými kódy jsou **farma, cukrárna, dílna**.

Kategorií je **druh práce**.

Dílčí shrnutí: Pracovní uplatnění mají poslední čtyři respondenti. Chodí do práce každý pracovní den a jejich práce je baví, což je důležité. Pro každého je důležité pracovní uplatnění, aby byl ve společnosti uznáván. Uživatelé pracují v cukrárně, na farmě nebo také v dílně, kde pracují s hoblinami a dřevitou vatou. Za velice pozitivní hodnotíme spolupráci Rytmusu s jednotlivými uživateli při hledání práce. Pracovní uplatnění je pro uživatele nejvyšším možným sociálním začleněním do společnosti.

Předposlední oblastí analýzy rozhovoru je využívání běžně dostupných služeb. Tato oblast je rozdělena do třech otázek. Směrodatná je pro nás otázka: „Jaké využíváte služby ve městě?“

Respondent č. 3: *„No, stříhá mě holič.“*

Respondent č. 4: *„My máme svýho holiče, pedikúru máme svoji a máme svoji paní doktorku, byla na Domově nebo to dělá ve městě.“*

Respondentka č. 5: *„Akorát kadeřník.“*

Respondent č. 5: *„Taky někdy, no.“*

Respondentka č. 6: *„No stříhání a chodím aji na nehty, že jo, na stříhání.“*

Stanovenými kódy jsou **kadeřník, pedikúra**.

Kategorií jsou **veřejné služby**.

Dílčí shrnutí: Respondenti využívají běžně dostupných služeb ve městě. Navštěvují kadeřnictví a dochází na pedikúru. První dva respondenti nebyli v této otázce zkoumáni, protože jsou na chráněném bydlení teprve dva měsíce, a tyto služby jim předtím zajišťovala sociální služba domov pro osoby se zdravotním postižením. Avšak je plánováno také využívání běžně dostupných služeb.

Poslední zkoumanou oblastí je oblast spokojenosti se službou chráněné bydlení, které je rozděleno do čtyř otázek. Zvolili jsme si otázku: *„Jak se Vám líbí v chráněném bydlení?“*

Respondent č. 1: *„Zatím jo.“*

Respondent č. 2: *„Líbí, no. Máme tady klid, nikdo mi nenadává.“*

Respondent č. 3: *„Ano, jsem. Chtěl bych se dostat na tu podporu. Že bych měl jako samostatnej byt jakoby garsonku do budoucna.“*

Respondentka č. 4: *„Jsme spokojeni. Chceme se přestěhovat úplně, bydlet úplně sami jako už.“*

Respondent č. 4: *„Jdeme na procházku i pěšky na Domov. Chceme v budoucnosti bydlet ve městě úplně samostatní.“*

Respondent č. 5: *„Jsme. Že máme klid.“*

Respondentka č. 5: *„Jsme. Že jsme tady sami.“*

Respondentka č. 6: *„Jo, jo, jsme. To bych chtěla bydlet tady ještě pořád snad už do té smrti.“*

Stanovenými kódy jsou **klid, přestup do služby podpora samostatného bydlení**.

Kategorií je **spokojenost v chráněném bydlení**.

Dílčí shrnutí: Všichni respondenti uvádějí, že jsou ve službě chráněné bydlení spokojeni. Respondent č. 3 a respondenti č. 4 by se pomocí služby chráněné bydlení chtěli co nejvíce osamostatnit, aby mohli začít využívat terénní podporu samostatného bydlení, což by vedlo ještě k většímu sociálnímu začlenění. Během jednotlivých rozhovorů bylo zjištěno, že žádný z respondentů by se nechtěl vrátit zpět do služby domov pro osoby se zdravotním postižením. Jsou spokojeni se životem, který mohou žít pomocí služby chráněné bydlení.

5.3 Interpretace dat

Po analýze získaných dat v kategorickém pojetí, kterou jsme doplnili o dílčí interpretaci, nyní přistoupíme k souhrnné interpretaci získaných dat. Výsledkem bude zjištění, zda jsme naplnili hlavní a dílčí cíle, které jsme si stanovili na začátku výzkumu.

Z dílčího cíle, který je zaměřen na využívání sociálních služeb před chráněným bydlením, lze usoudit, že většina dotazovaných respondentů žila ve službě domov pro osoby se zdravotním postižením. V této službě žili několik let. Byla to pro ně tedy velká změna ve všech oblastech při přechodu na chráněné bydlení. Pouze respondentka č. 5 nikdy nevyužívala službu domov pro osoby se zdravotním postižením. Před vstupem na chráněné bydlení žila se svoji matkou.

Z následujícího dílčího cíle, který odkazuje na prostředí, ve kterém uživatelé nyní žijí, lze konstatovat, že respondenti bydlí v bytech či domech v běžné zástavbě ve městě. Žijí v jednolůžkových či dvoulůžkových pokojích, v případě partnerského soužití. V bytě mají k dispozici kuchyň, koupelnu a WC. Pokoj mají vybaven dle svých představ. Mezi základní vybavení nábytkem, postelí a stolem, mají k dispozici televizi, počítač a různé bytové doplňky. Lze tedy říci, že v těchto případech žijí jako jejich vrstevníci bez postižení.

Z dalšího dílčího cíle, který zjišťoval, jak je zajištěn chod domácnosti, lze usoudit, že respondenti jsou buď zcela samostatní či potřebují pomoc pracovníků v sociálních službách. Avšak společné mají to, že všichni respondenti jsou určitým způsobem zapojeni do běžného chodu domácnosti dle svých možností. Utírají prach, umývají nádobí, perou, žehlí, nakupují a pomáhají s vařením. Chod domácnosti je tedy adekvátně zajištěn u všech respondentů.

Z dílčího cíle, který zkoumá kontakt s rodinou, lze konstatovat, že uživatelé jistým způsobem udržují kontakt se svoji rodinou. V pravidelném kontaktu byl pouze jeden respondent, který jezdí každý víkend ke svým rodičům, kde se setkává i se svými bratry. Přes týden je s rodiči i v telefonickém kontaktu. Ostatní respondenti jsou v občasném telefonickém či písemném kontaktu. Pro uživatele je přínosný také pobyt u své rodiny.

Z následující dílčího cíle, který je zaměřen na trávení volného času uživatelů, lze usoudit, že respondenti si sami určují náplň svého volného času. K dispozici mají nabídku volnočasových aktivit, které nabízí jednotlivá zařízení. Jedná se například o dílny, ve kterých se vyrábí svíčky, motají se klubička na výrobu koberečků nebo se pletou košíky z proutí. Respondenti uvádějí, že ve volném čase rádi sledují televizi, chodí na procházky nebo navštěvují volnočasové aktivity. Návštěva těchto aktivit je však ovlivněna jejich pracovním uplatněním.

Z dílčího cíle, který zjišťoval pracovní uplatnění uživatelů, lze konstatovat, že respondenti si váží svého pracovního uplatnění. Práce je velice baví. Umožňuje jim zapojit se do běžného způsobu života. Respondenti pracují v různých oblastech, a to například na farmě, kde se starají o hospodářská zvířata. Další uživatelé dojíždějí do cukrárny, kde pomáhají s úklidem prodejny. Mezi pracovní uplatnění také patří práce v dílně s hoblinami a dřevitou vatou, která se následně prodává jako podestýlka pro domácí mazlíčky. Respondentka také uvedla, že pracuje v kuchyni, kde umývá nádobí, práce ji nejen baví, ale dodává, že jsou s ní spokojeni. Za přínosnou hodnotíme spolupráci s organizací Rytmus, která pomáhá uživatelům chráněného bydlení hledat vhodné zaměstnání.

Z další dílčího cíle, který se zaměřoval na využívání běžně dostupných služeb, lze usoudit, že respondenti využívají ve městě služeb kadeřnictví a pedikúry. Jsou tak podporováni zařízeními. V domově pro osoby se zdravotním postižením obvykle tyto služby probíhaly v budově zařízení.

Z dílčího cíle, který zjišťoval spokojenost ve službě chráněného bydlení, lze konstatovat, že všichni respondenti jsou spokojeni ve službě chráněného bydlení. Líbí se jim, že mají klid, také to, že partnerům je umožněno partnerské soužití v jednom bytě. Za kladné také považují to, že jsou samostatní a přáli by se přestěhovat do nájemních bytů a využívat terénní službu podpora samostatného bydlení. Žádný respondent neuvedl, že by

se chtěl vrátit zpět do sociální služby domov pro osoby se zdravotním postižením. Jsou spokojeni s tím, co mají a jakým životem žijí.

Dle shrnutí dílčích cílů, lze konstatovat, že bylo dosaženo hlavního cíle, kterým bylo popsat sociální začlenění osob s mentálním postižením prostřednictvím služby chráněné bydlení. Chráněné bydlení umožňuje uživatelům služby žít v přirozených podmínkách, tedy v domech či bytech v jednolůžkových, maximálně dvoulůžkových pokojích. Uživatelé jsou zapojeni do procesu stravování, kdy si obstarávají nákupy potravin i samotné vaření obědů nebo alespoň pomáhají při přípravě. Chráněné bydlení také podporuje uživatele v kontaktu se svoji rodinou. Uživatelům jsou nabízeny volnočasové aktivity, avšak náplň trávení volného času si uživatelé určují sami. Uživatelé chráněného bydlení mají různé pracovní uplatnění. S hledáním vhodného zaměstnání jim také pomáhá organizace Rytmus. Chráněné bydlení podporuje uživatele ve využívání běžně dostupných služeb ve městě. Domníváme se tedy, že uživatelé chráněného bydlení jsou ve všech oblastech dostatečně sociálně začlenění jako jejich vrstevníci bez postižení.

DISKUZE

Téma diplomové práce bylo zvoleno především z důvodu, že nás zajímalo, jaké je sociální začlenění osob s mentálním postižením prostřednictvím sociální služby chráněné bydlení. Pro realizaci výzkumu byla vybrána tři zařízení Pardubického kraje, tedy Domov na rozcestí Svitavy, Domov na zámku Bystré a Domov na hradě Žampach. Cílem diplomové práce bylo popsat, jak fungují jednotlivá zařízení, poskytující sociální službu chráněné bydlení, a zda splňují svá poslání, tedy co největší zapojení uživatelů do běžné společnosti a umožnění jim žít životem, který je téměř srovnatelný s jejich vrstevníky bez postižení.

Pro realizaci výzkumu byl zvolen kvalitativní přístup formou polostrukturovaných rozhovorů. Tento rozhovor byl rozdělen do 8 oblastí, podle kterých jsme mohli srovnávat, jestli uživatelé žijí téměř srovnatelným způsobem jako jejich vrstevníci bez postižení. Zajímala nás především oblast bydlení, kde bylo zjištěno, že všichni respondenti žijí v domě či bytě v běžné zástavbě, k dispozici mají jednolůžkové či dvoulůžkové pokoje, které si mohou dovybavit osobními předměty. Dále jsme se zaměřili na oblast stravování. V této části bylo zjištěno, že respondenti jsou zapojeni do procesu stravování. Někteří z nich jsou při vaření samostatní, ostatní alespoň pomáhají s přípravou jednotlivých jídel. V oblasti sociálního začlenění považujeme za velice důležitou oblast pracovního uplatnění. Respondenti docházejí pravidelně do zaměstnání, které je baví a naplňuje je. Poslední oblastí, která nás zajímala, byla spokojenost uživatelů s chráněným bydlením. Všichni respondenti uvedli, že jsou ve službě chráněné bydlení spokojeni a nikdo z nich se nechce vrátit zpět do služby domov pro osoby se zdravotním postižením. Prostřednictvím služby chráněné bydlení došlo u uživatelů ke zvýšení samostatnosti.

Můžeme tedy konstatovat, že chráněné bydlení splňuje své poslání, kdy se snaží o co nejvyšší zapojení uživatelů do společnosti. Problémy sledáváme ve vytváření předsudků společnosti o osobách s mentálním postižením. Avšak dobrou praxí můžeme společnosti dokázat, že osoby s mentálním postižením chtějí a dokážou žít v prostředí běžné společnosti.

ZÁVĚR

Diplomová práce je zaměřená na chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením, s konkrétní specifikací na Pardubický kraj. Sociální služba chráněné bydlení se snaží umožňovat uživatelům maximální sociální začlenění do běžné společnosti. Uživatelé žijí životem téměř srovnatelným jako jejich vrstevníci. V historii nebyly osoby s mentálním postižením ve společnosti akceptovány, docházelo k jejich usmrcování již po narození. Postupem času se mění názory společnosti na osoby s mentálním postižením. Dochází tak k postupnému začlenění osob do běžného života. Avšak stále existují předsudky veřejnosti, které jsou způsobené nedostatkem informací. Někteří jedinci se domnívají, že by uživatelé s mentálním postižením měli žít izolováni mimo běžný způsob života společnosti. Uživatelé s mentálním postižením však mají stejné právo jako zdraví jedinci být součástí společnosti. Přejít ze služby domov pro osoby se zdravotním postižením do služby chráněné bydlení byl pro každého uživatele velikou změnou, ale zároveň příležitostí, které rádi využili. Snažíme se tedy popsat systém chráněného bydlení za zcela funkční a účinný při úspěšném sociálním začleňování uživatelů s mentálním postižením.

Teoretická část diplomové práce uvádí stav zkoumané problematiky osob s mentálním postižením. Podstatná část je tvořena terminologickým zakotvením pojmu mentální postižení. Předkládáme různé definice, charakteristiky a příčiny mentálního postižení. Dále popisujeme vývoj sociálních služeb pro osoby s mentálním postižením. Zaměření je také kladeno na vývoj postojů společnosti od období antiky. I v současné době jsou však jisté mylné předsudky veřejnosti, která neuznává právo osobám s mentálním postižením žít v běžné společnosti. Poslední část teoretické práce vymezuje jednotlivé systémy chráněného bydlení v České republice. Uvádíme důkladnější popis systému chráněného bydlení v Pardubickém kraji.

Diplomová práce se snaží v praktické části popsat sociální začlenění uživatelů s mentálním postižením prostřednictvím sociální služby chráněné bydlení. Vychází z poznatků teoretické části této práce.

Přínos diplomové práce vidíme především v tom, že uvádí jednotlivé příběhy uživatelů na chráněném bydlení, kteří jsou v této službě spokojeni. Bydlí v bytech, vaří si, uklízí, chodí nakupovat. Navštěvují různé volnočasové aktivity nebo chodí do práce. Je tedy vhodné podporovat uživatele, aby využívali sociální službu chráněné bydlení

a umožnit jim sociální začlenění do běžné společnosti. Dokažme veřejnosti, že uživatelé s mentálním postižením chtějí a dokážou žít s námi, pokud jim dáme příležitost.

Diplomová práce měla i osobní přínos pro mě, kdy jsem měla možnost navštívit jednotlivá chráněná bydlení ve vybraných zařízeních Pardubického kraje a seznámit se tak s příběhy jednotlivých uživatelů chráněného bydlení. Jejich spokojenost s tímto způsobem života mě utvrdila v tom, že práce v sociálních službách má smysl.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

PUBLIKACE

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 1994. *Sociálna pedagogika*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 80-223-0817-X.

BAKOŠOVÁ, Zlatica et al., 2013. *Terminologický výkladový slovník zo sociálnej pedagogiky*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda. ISBN 978-80-8105-514-0.

BENDO VÁ, Petra a Pavel ZIKL, 2011. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3854-3.

ČADILOVÁ, V., H. JŮN a K. THOROVÁ et al., 2007. *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-319-2.

FRANIOK, Petr, 2008. *Vzdělávání osob s mentálním postižením*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-622-2.

HRONCOVÁ, J., I. EMMEROVÁ a B. KRAUS, 2008. *K dějinám sociální pedagogiky v Evropě*. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně. ISBN 978-80-7414-072-3.

HRUŠKOVÁ, H., O. MATOUŠEK a E. LANDISCHOVÁ. Sociální práce s lidmi s mentálním postižením. In: MATOUŠEK, O., P. KODYMOVÁ a J. KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

KOLÁČKOVÁ, Jana a Pavla KODYMOVÁ. Sociální práce se zdravotně znevýhodněnými. In: MATOUŠEK, O., P. KODYMOVÁ a J. KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

LEČBYCH, Martin, 2008. *Mentální retardace v dospívání a mladém dospělosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2071-4.

MATOUŠEK, Oldřich. Klientův přirozený svět jako východisko sociální práce. In: MATOUŠEK, O., P. KODYMOVÁ a J. KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, Oldřich et al., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, O., P. KODYMOVÁ a J. KOLÁČKOVÁ, 2010. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-818-0.

MICHALÍK, Jan et al., 2011. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-859-3.

MONATOVÁ, Lili, 1995. *Pedagogika speciální*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-1009-6.

MÜLLER, Oldřich, 2002. *Lehká mentální retardace v pedagogickopsychologickém kontextu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0207-6.

STRAUSS, Anselm a JulietCORBINOVÁ, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno: Albert Boskovice. ISBN 80-85834-60-X.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva, 2006. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 3. Praha: Portál. ISBN 80-7367-060-7.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEDOVIČOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

VALENTA, Milan et al., 2009. *Psychopedie: teoretické základy a metodika*. Praha: Parta. ISBN 978-80-7320-137-1.

VALENTA, Milan. Lidé s mentálním postižením a jinou duševní poruchou. In: MICHALÍK, Jan et al. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-859-3.

VENGLÁŘOVÁ, Martina a Petr EISNER et al., 2013. *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0373-5.

VÍTKOVÁ, Marie, 1994. *Kapitoly z úvodu speciální pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-0475-4.

ZIKL, Pavel. Vzdělávání žáků s mentálním postižením. In: BENDOVIÁ, Petra a Pavel ZIKL. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3854-3.

LEGISLATIVNÍ ZDROJE

ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006a, o sociálních službách. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

ČESKO. Vyhláška č. 505 ze dne 15. listopadu 2006a, vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505>

INTERNETOVÉ ZDROJE

BERENIKA - Vysoké Mýto, o.p.s. [online]. [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://www.berenika-vm.cz/titulni-stranka-LxszwX7.html>

Domov na rozcestí Svitavy [online]. © 2010 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.dnrsvitavy.cz/>

Domov na zámku Bystré [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.dnzbystre.cz/o-nasem-domove-na-zamku>

Domov pod hradem Žampach [online]. [cit. 2015-03-09]. Dostupné z: <http://www.uspza.cz/>

Domov pod Kuňkou Ráby [online]. © 2015 [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://www.dpkr.cz/>

Domov sociálních služeb Slatiňany [online]. © 2007 [cit. 2015-02-10]. Dostupné z: <http://www.dss.cz/>

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: REŠERŠE

PŘÍLOHA P II: ZÁZNAMOVÝ ARCH ROZHOVORU

PŘÍLOHA P III: TRANSKRIPCE ROZHOVORU – UŽIVATEL Č. 1

PŘÍLOHA P IV: TRANSKRIPCE ROZHOVORU – UŽIVATEL Č. 2

PŘÍLOHA P V: TRANSKRIPCE ROZHOVORU – UŽIVATEL Č. 3

PŘÍLOHA P VI: TRANSKRIPCE ROZHOVORU – UŽIVATEL Č. 4 + UŽIVATELKA Č.
4

PŘÍLOHA P VII: TRANSKRIPCE ROZHOVORU – UŽIVATEL Č. 5 + UŽIVATELKA
Č. 5

PŘÍLOHA P VIII: TRANSKRIPCE ROZHOVORU – UŽIVATELKA Č. 6

PŘÍLOHA P I: REŠERŠE

BENDOVÁ, Petra a Pavel ZIKL, 2011. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3854-3.

Tato kniha je rozdělena do 6 hlavních kapitol. Dočteme se zde o klasifikaci a charakteristice jednotlivých stupňů mentálního postižení. Jedna z kapitol je věnována vzdělávání žáků s mentálním postižením, kde se především řeší problematika integrace, její druhy a podmínky. Zajímavá je také kapitola o diagnostice a poradenství. Kniha je vhodná pro zájemce, kteří se chtějí více dozvědět o využití alternativní a augmentativní komunikaci. Pro naši diplomovou práci je užitečná poslední kapitola, která nás informuje o jednotlivých druzích sociálních služeb pro osoby s mentálním postižením.

HRONCOVÁ, J., I. EMMEROVÁ a B. KRAUS, 2008. *K dějinám sociální pedagogiky v Evropě*. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně. ISBN 978-80-7414-072-3.

V této knize se dočteme o vývoji sociálně-pedagogických myšlenek od období starověku až po novověk. V knize je popsán vývoj sociální pedagogiky v jednotlivých zemích, tedy v Německu, Polsku, České republice a na Slovensku. Přínosná pro naši práci je kapitola o sociální pedagogice a pedagogice volného času.

MATOUŠEK, O., P. KODYMOVÁ a J. KOLÁČKOVÁ, 2010. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-818-0.

Kniha sociální práce v praxi se zaměřuje na sociální práci v různých oblastech. Je rozdělena do jednotlivých kapitol dle různých cílových skupin. Kniha se věnuje problematice sociální práce se zneužívanými, týranými a zanedbávanými dětmi a jejich rodinami, dále se dočteme o sociální práci s osamocenými rodiči, s rodinami v rozvodu nebo také s mnohoproblémovými rodinami. Pro naši diplomovou práci je zásadní kapitola sociální práce s lidmi s mentálním postižením, kde se seznámíme s principy a cíly práce s osobami s mentálním postižením nebo také s vývojem služeb pro osoby s mentálním postižením.

MICHALÍK, Jan et al., 2011. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-859-3.

Jedná se o obsáhlou knihu, která je rozdělena do dvou hlavních částí. První část knihy se věnuje problematice společenského postavení a životní situaci osob se zdravotním postižením. Je zde popsána terminologie a klasifikace zdravotního postižení. Také jsou zde uvedeny některé mýty a předsudky spojené se zdravotním postižením. Druhá část už je konkrétněji specifikována na jednotlivé druhy zdravotního postižení. Autoři zde zmiňují problematiku osob s mentálním postižením, s tělesným postižením, zrakovým postižením, sluchovým postižením, ale také problematiku osob s narušenou komunikační schopností.

MÜLLER, Oldřich, 2002. *Lehká mentální retardace v pedagogickopsychologickém kontextu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0207-6.

Tato kniha je rozdělena na dvě části, a to na část teoretickou a na část praktickou. V první části se dočteme o základním vymezení a klasifikaci mentálního postižení. V praktické části autor zmiňuje různé příklady přístupu za účelem ovlivňování osob s lehkou mentální retardací. Zajímavé jsou projekty zaměřující se na předměty občanské výchovy a dějepisu.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva, 2006. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 3. Praha: Portál. ISBN 80-7367-060-7.

Autorka knihu rozděluje do několika kapitol. Kniha se zabývá problematikou vzdělávání, výchovy a sociální péče o osoby s mentální retardací. Dočteme se zde o právech lidí s mentálním postižením. V knize je popsána psychologická charakteristika lidí s mentálním postižením. Je zde uvedena klasifikace mentální retardace, dále diagnostika či četnosti osob s mentálním postižením. Přínosná kapitola je také o integraci osob s mentálním postižením.

VÍTKOVÁ, Marie, 1994. *Kapitoly z úvodu speciální pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-0475-4.

Tato kniha je rozdělena do několika oblastí dle typu zdravotního postižení. Pro naši práci je zásadní kapitola zabývající se mentálním postižením. Je zde popsána definice této terminologie a její typické prvky. Autoři zde zmiňují i jednotlivé zařízení, které mohou osoby s mentálním postižením využít.

PŘÍLOHA P II: ZÁZNAMOVÝ ARCH ROZHOVORU

Záznamový arch rozhovoru

Datum uskutečnění rozhovoru:

Čas počátku rozhovoru:

Čas ukončení rozhovoru:

.....

Věk respondenta:

Doba pobytu ve službě chráněné bydlení:

.....

Popis zařízení

1. Jak dlouho jste ve službě chráněné bydlení?
  - 1a. Kde jste žil/a předtím, než jste začal/a využívat službu chráněné bydlení?
  - 1b. Využíval/a jste před chráněným bydlením nějaké další sociální služby?
  - 1c. Proč jste ve službě chráněné bydlení?

Bydlení

2. Popíšete nám, kde nyní bydlíte?
  - 2a. Jak vypadá váš pokoj?
  - 2b. S kým bydlíte?
  - 2c. Jak se staráte o svoji domácnost?

Stravování

3. Popíšete nám, jak se stravujete?
  - 3a. Umíte si něco uvařit?
  - 3b. Jak pomáháte pracovníkům při přípravě jídla?
  - 3c. Chodíte s pracovníky nakupovat?

Kontakt s rodinou

4. Jste v kontaktu se svoji rodinou? Máte nějaké sourozence?
  - 4a. Jak jste s nimi v kontaktu?
  - 4b. Jak často se navštěvujete?
  - 4c. Jezdíte k rodině na dovolenou?

Přátelé + volný čas

5. Máte tady nějaké kamarády?
  - 5a. Co s nimi děláte?
  - 5b. Jak trávíte Váš volný čas? Co rád/a děláte?
  - 5c. Navštěvujete nějaké kroužky či dílny?

Pracovní uplatnění

6. Chodíte někam do práce?
  - 6a. Co tam děláte?
  - 6b. Co se Vám líbí na této práci? Je něco, co se Vám nelíbí v této práci?
  - 6c. Kde byste chtěl/a pracovat?

Využívání běžně dostupných služeb

7. Jaké využíváte služby ve městě?
  - 7a. Kam chodíte ke kadeřníkovi?
  - 7b. Kam chodíte na pedikúru?

Spokojenost se službou chráněné bydlení

8. Jste spokojen/a v chráněném bydlení?
  - 8a. Je něco, co byste chtěl/a ve službě změnit či vylepšit?
  - 8b. Jaká jsou Vaše přání do budoucna?
  - 8c. Jak byste chtěl/a žít za pět let?

PŘÍLOHA P III: TRANSKRIPCE ROZHOVORU – UŽIVATEL Č. 1

Výzkumník: *„Takže na začátku našeho rozhovoru se Vás zeptám na osobní údaj, avšak bude zachována Vaše anonymita.“*

Výzkumník: *„Kolik Vám je let?“*

Respondent č. 1: *„22 mně bude, 21. Letos mně bude 22.“*

Výzkumník: *„Hm. Nyní se Vás budu ptát na otázky zaměřené na chráněné bydlení.“*

Výzkumník: *„Jak dlouho jste ve službě chráněné bydlení?“*

Respondent č. 1: *„Jako jak jsem tady dlouho?“*

Výzkumník: *„Hm.“*

Respondent č. 1: *„Dva měsíce, včera. Od 2. února.“*

Výzkumník: *„A kde jste žil předtím než jste začal využívat tuto službu chráněné bydlení?“*

Respondent č. 1: *„Předtím? Na Domově.“*

Výzkumník: *„A tam jste byl jak dlouho?“*

Respondent č. 1: *„Od 2013, dva roky skoro, rok a půl. Od prázdnin si myslím, že do února, do konce ledna.“*

Výzkumník: *„A proč jste ve službě chráněné bydlení?“*

Respondent č. 1: *„Jako proč?“*

Výzkumník: *„Hm.“*

Respondent č. 1: *„Protože aby, jako aby, aby se mi tady líbilo a jak bych to nazval. Proč jsem na chráněném bydlení, jo?“*

Výzkumník: *„Hm. Proč jste sem přestoupil z toho Domova.“*

Respondent č. 1: *„Jo takhle, jo. No tak chtěli mě dát sem rodiče.“*

Výzkumník: *„Hm.“*

Respondent č. 1: *„Možná.“*

Výzkumník: *„Tak a popíšete nám, kde nyní bydlíte?“*

Respondent č. 1: *„Kde bydlím?“*

Výzkumník: „*Hm. Ted'ka tady na chráněném.*“

Respondent č. 1: „*Ted' na chráněném, ted'ka?*“

Výzkumník: „*Hm.*“

Respondent č. 1: „*Noo.*“

Výzkumník: „*Kolik tady máte pokojů, spolubydlících?*“

Respondent č. 1: „*Hm, tak tady máme moje a kamaráda, ty dva. Pak máme ještě pokoj dole. Myslím, že pokoj dole ještě. Kamarád T. a L., teda Š. ted' a pak jsou ti dva kluci a dole ještě.*“

Výzkumník: „*Hm. A popíšete nám, jak vypadá Váš pokoj? Co máte tady v pokoji všechno?*“

Respondent č. 1: „*Takže tady mám televizi, rádio taky hlavně, počítač a televizi, hodiny, pak tady mám kalendáře. Tenhle ten kalendář jsem dostal od Ježíška loni. Tady ty kytky mi maminka dorazila, přivezla v pondělí.*“

Výzkumník: „*A s kým tady bydlíte, s tím kamarádem, co tady bydlí vedle v pokoji?*“

Respondent č. 1: „*No, jinak spím sám. To je po jednom pokoji.*“

Výzkumník: „*A jak se staráte o svoji domácnost, tady o tento pokoj?*“

Respondent č. 1: „*No já si myslím, že zatím dobrý.*“

Výzkumník: „*A uklízíte si tady sám?*“

Respondent č. 1: „*Dneska jsme uklízeli ráno.*“

Výzkumník: „*Hm. A jak jste uklízel vy? Co jste uklízel?*“

Respondent č. 1: „*Třeba stírám prach nebo podlahu.*“

Výzkumník: „*A nádobí třeba umyjete také?*“

Respondent č. 1: „*Jako tady?*“

Výzkumník: „*Hm, tady.*“

Respondent č. 1: „*Tady jako u kamaráda?*“

Výzkumník: „*Ano.*“

Respondent č. 1: „*U kamaráda ne.*“

Výzkumník: „*To si kamarád umývá sám?*“

Respondent č. 1: „*No, no. A já si to umývám, když je potřeba tak někdy u kluků normálně.*“

Výzkumník: „*Tak a popíšete nám, jak to tady máte s jídlem? Jak si ho zařizujete, kdo chodí na nákupy? Kdo Vám připravuje snídaně, svačiny.*“

Respondent č. 1: „*No asi co si koupíme jako jídlo tak, jak bych to řekl jako.*“

Výzkumník: „*Vy si to připravíte tady v té kuchyňce?*“

Respondent č. 1: „*Tady ne. Oni nám to nachystaj teda a pak vyčistím si zuby potom a pak přijdu jako tam vedle za klukama.*“

Výzkumník: „*Hm. A s obědem to máte jak zajištěné?*“

Respondent č. 1: „*To nám dovážej, z Domova.*“

Sociální pracovnice: „*A to jíš dole v tom bytě?*“

Respondent č. 1: „*Ne, nahore. Jako tady.*“

Sociální pracovnice: „*Tady u kamaráda P., jak jsi byl?*“

Respondent č. 1: „*No.*“

Výzkumník: „*A umíte si něco uvařit?*“

Respondent č. 1: „*Jako sám? Jako kuchař?*“

Výzkumník: „*Jako kuchař.*“

Respondent č. 1: „*To ne.*“

Výzkumník: „*A třeba kafe nebo čaj si takhle uvaříte sám?*“

Respondent č. 1: „*Sám ještě ne.*“

Sociální pracovnice: „*Ale učíš se to?*“

Respondent č. 1: „*Jako tady nebo doma?*“

Sociální pracovnice: „*Tady.*“

Respondent č. 1: „*Zatím ne.*“

Výzkumník: „*A pomáháte nějak pracovníkům při tom chystání té snídaně a svačin?*“

Respondent č. 1: „*No, jak bych to řekl, no. Oni už to maj vlastně možná nachystaný. Jak kdy.*“

Výzkumník: „*A na nákupy chodíte i Vy s těmi pracovníky nakupovat?*“

Respondent č. 1: „*Na nákup.*“

Výzkumník: „*Do obchodu.*“

Respondent č. 1: „*Do obchodu, no. Jako kdy?*“

Výzkumník: „*Na ty svačiny, když si jdete koupit, tak jestli jdete i s pracovníkem.*“

Respondent č. 1: „*Jestli jdem jako na svačinu? Jako odpoledne?*“

Výzkumník: „*Ano, odpoledne.*“

Respondent č. 1: „*Nachystáme svačinu a pak už. A večeri jdeme si udělat sami nebo s někým nebo sám.*“

Výzkumník: „*Tak a jste v kontaktu se svoji rodinou?*“

Respondent č. 1: „*Jako kdy? Voláme si ve středu a v úterý.*“

Výzkumník: „*Hm. A jezdíte tedy za nimi každý pátek, jak jste říkal.*“

Respondent č. 1: „*No.*“

Výzkumník: „*A máte nějaké sourozence?*“

Respondent č. 1: „*Bratry P. a J.*“

Výzkumník: „*Hm. A ti bydlí s rodiči?*“

Respondent č. 1: „*Ti jsou v Praze. A taky jezdí v pátek domů.*“

Výzkumník: „*Takže jste o víkendu celá rodina doma?*“

Respondent č. 1: „*Jak kdy. Ted'ka brácha jeden nebyl doma. Byl tam jen ten P. doma. Takže dneska přijedou oba dva.*“

Výzkumník: „*A máte tady nějaké kamarády?*“

Respondent č. 1: „*Třeba T., třeba P. Š.*“

Výzkumník: „*A co s nimi děláte, s kamarády?*“

Respondent č. 1: „*Tak jako odpoledne?*“

Výzkumník: „*Hm.*“

Respondent č. 1: „*Odpoledne, no, zatím, jak bych to řekl. Jak bych to řekl, jakože. Já bývám odpoledne někdy v dílně. Celej tejdén, takže odpoledne moc, až spíš na tu svačinu, jako po třetí hodině bejvám s něma, s klukama.*“

Výzkumník: „*A co s nimi děláte teda po té třetí hodině?*“

Respondent č. 1: „*No o půl. Oni maj sraz vždycky na pokoji. A večer už choděj třeba před sedmou spát, protože berou léky, tak jdou brzo spát. A já se pak jdu koukat na televizi nebo na Prostřeno se jdu dívat třeba, nebo tady třeba na televizi. Včera jsem koukal na Ulici.*“

Výzkumník: „*A co takhle ještě rád děláte?*“

Respondent č. 1: „*Jako kde?*“

Výzkumník: „*Jako tady nebo i doma. Chodíte rád třeba na vycházky nebo sportujete?*“

Respondent č. 1: „*Spíš ten počítač.*“

Výzkumník: „*Hm. A na počítači hrajete hry nebo?*“

Respondent č. 1: „*Internet, rádio.*“

Výzkumník: „*A navštěvujete nějaké kroužky nebo dílny tady?*“

Respondent č. 1: „*Tady jo. Tady ty svíčkový dílny spíš.*“

Výzkumník: „*Hm. A tam teda vyrábíte svíčky.*“

Respondent č. 1: „*Láme se vosk do forem, naláme se to a tak to, no.*“

Výzkumník: „*A baví Vás to?*“

Respondent č. 1: „*Tak trochu jo.*“

Výzkumník: „*A děláte tam ještě něco jiného v té dílně nebo pořád jenom svíčky?*“

Respondent č. 1: „*Hrajeme karty třeba. Hráli jsme karty někdy, včera nebo.*“

Výzkumník: „*A vyrábíte ještě něco jiného?*“

Respondent č. 1: „*Zatím ne.*“

Výzkumník: „*A chodíte někam do práce?*“

Respondent č. 1: „*Do práce? Jako tady?*“

Výzkumník: „*Hm.*“

Respondent č. 1: „*Jenom do dílen jako práce.*“

Výzkumník: „*A chtěl byste někde pracovat za peníze? Vydělávat si?*“

Respondent č. 1: „*Jako, jako až budu třeba...*“

Sociální pracovnice: „*Třeba jako mamka.*“

Respondent č. 1: „*To ne, zatím ne.*“

Výzkumník: „*A jaké využíváte tady služby ve městě?*“

Respondent č. 1: „*Jako jak služby?*“

Výzkumník: „*Jako že třeba jdete do obchodu nebo ke kadeřníkovi tady.*“

Respondent č. 1: „*Tady nechodím.*“

Výzkumník: „*A doma, když jste u rodičů, tak chodíte do města?*“

Respondent č. 1: „*My nemáme město. My jezdíváme do města někdy, když je potřeba. V pondělí jsem tam byl kvůli brejlím.*“

Výzkumník: „*A jinak ke kadeřníkovi teda nechodíte tady?*“

Respondent č. 1: „*Tady ne.*“

Sociální pracovnice: „*Kdo tě stříhá?*“

Respondent č. 1: „*Asi maminka.*“

Sociální pracovnice: „*A k panu doktorovi chodiš kam?*“

Respondent č. 1: „*Jako na oční třeba? Do města L.*“

Sociální pracovnice: „*A k jakému doktorovi ještě chodiš?*“

Respondent: „*Když jsem byl malej třeba?*“

Sociální pracovnice: „*No třeba teďka, když seš velkej.*“

Respondent č. 1: „*Zatím nikam.*“

Sociální pracovnice: „*Tys ještě nebyl u pana doktora?*“

Respondent č. 1: „*A tak jo, možná k Chrouskoj jako pro dospělé. To jo, ale zatím tam ještě nechodím.*“

Výzkumník: „*A tak jste spokojený tady v chráněném bydlení?*“

Respondent č. 1: „*Zatím jo.*“

Výzkumník: „*A je něco, co byste chtěl tady změnit v tom chráněném bydlení nebo zlepšit, co Vám tady chybí?*“

Respondent č. 1: „*Jako na pokoji třeba?*“

Výzkumník: „*Třeba.*“

Respondent č. 1: „*Na pokoji, no tak zatím nic.*“

Výzkumník: „*A máte nějaká přání do budoucna, co si třeba přejete splnit?*“

Respondent č. 1: „*Jako teďka?*“

Výzkumník: „*Hm.*“

Respondent č. 1: „*Já nevím, co jako.*“

Sociální pracovnice: „*To znamená, že kdybych teďka řekla něco si přej a já mávnu proutkem a ono se ti to splní.*“

Respondent č. 1: „*Jo takhle. Zatím ne.*“

Výzkumník: „*A víte, kde byste chtěl žít třeba za pět let?*“

Respondent č. 1: „*Za pět let to je ještě daleko. To ještě nevím.*“

Výzkumník: „*Jestli byste chtěl být někde úplně sám třeba na bytě nebo.*“

Respondent č. 1: „*To ne. To zatím ne.*“

Výzkumník: „*Hm. To je ode mě vše a já Vám děkuji za rozhovor.*“

Respondent č. 1: „*Taky.*“

PŘÍLOHA P IV: TRANSKRIPCE ROZHOVORU – UŽIVATEL Č. 2

Výzkumník: *„Na začátku našeho rozhovoru se Vás zeptám na osobní údaje, avšak bude zachována Vaše anonymita.“*

Výzkumník: *„Kolik Vám je roků?“*

Respondent č. 2: *„To já nevím.“*

Výzkumník: *„Nevíte.“*

Respondent č. 2: *„Já jsem měl 50. 50 mi bylo.“*

Výzkumník: *„Jak dlouho jste tady v tom chráněném bydlení? Jak dlouho tady bydlíte?“*

Respondent č. 2: *„Dlouho.“*

Sociální pracovnice: *„Jako respondent č. 1.“*

Výzkumník: *„Ty dva měsíce, od toho února?“*

Respondent č. 2: *„No, dva měsíce, no.“*

Výzkumník: *„A kde jste žil předtím?“*

Respondent č. 2: *„Doma s maminkou u babičky sem žil, víte.“*

Výzkumník: *„U babičky?“*

Respondent č. 2: *„Babička mi taky umřela.“*

Výzkumník: *„A když Vám umřela babička, tak jste byl ještě tady na Domově?“*

Respondent č. 2: *„No, no, byl jsem.“*

Výzkumník: *„Popíšete nám, kde teďka bydlíte, s kým jste na pokoji.“*

Respondent č. 2: *„S kamarádem H..“*

Výzkumník: *„Hm, tak jste tam dva na pokoji?“*

Respondent č. 2: *„Hm, dva.“*

Výzkumník: *„A popíšete mi, co máte na pokoji za vybavení?“*

Respondent č. 2: *„Mám televizi, pouštím si písničky.“*

Výzkumník: *„A povíte mi, jak se staráte o svoji domácnost, kdo Vám tam uklízí?“*

Respondent č. 2: *„Já si uklízím sám.“*

Výzkumník: „*Sám si uklízíte?*“

Respondent č. 2: „*Sám, no.*“

Výzkumník: „*A co děláte takhle? Utíráte si prach?*“

Respondent č. 2: „*Taky, no, utírám podlahu.*“

Výzkumník: „*A nádobí třeba umýváte?*“

Výzkumník: „*Popíšete nám, jak to tady máte s jídlem? Jak to třeba máte s obědem?*“

Respondent č. 2: „*My si vaříme sami.*“

Výzkumník: „*Vaříte si sami. A co si vaříte sami?*“

Respondent č. 2: „*Řízky, vajíčka si udělám.*“

Výzkumník: „*Vajíčka si uděláte sám?*“

Respondent č. 2: „*No.*“

Výzkumník: „*A jak to máte s obědem?*“

Respondent č. 2: „*To nám vozej z Domova.*“

Výzkumník: „*A vy pomáháte pracovníkům při té přípravě jídla? Namažete si třeba sám chleba?*“

Respondent č. 2: „*Namažu.*“

Sociální pracovnice: „*On je moc šikovnej.*“

Výzkumník: „*A chodíte s pracovníky nakupovat?*“

Respondent č. 2: „*Chodím, no.*“

Výzkumník: „*A co nakupujete v obchodě?*“

Sociální pracovnice: „*Umí uvařit kafe, čaj. On je šikovnej, že jo?*“

Výzkumník: „*A to všechno umíte uvařit?*“

Respondent č. 2: „*Topinky umím udělat, vajíčka umím udělat, se špekem.*“

Výzkumník: „*Vajíčka se špekem, hm.*“

Respondent č. 2: „*Umím udělat, no.*“

Výzkumník: „*Máte ještě někoho z rodiny? Vy jste říkal, že Vám maminka umřela.*“

Respondent č. 2: „*Mám ještě bráchové.*“

Výzkumník: „*Máte bratry?*“

Respondent č. 2: „*Mám, no.*“

Výzkumník: „*Kolik jich máte?*“

Respondent č. 2: „*Dva.*“

Výzkumník: „*Dva bráchové.*“

Respondent č. 2: „*No.*“

Výzkumník: „*A jste s nimi v kontaktu?*“

Respondent č. 2: „*Nejsem.*“

Výzkumník: „*Nejste s nimi v kontaktu. A píšete jim třeba dopis?*“

Respondent č. 2: „*Vůbec.*“

Výzkumník: „*Oni Vás nenavštěvují?*“

Respondent č. 2: „*Vůbec.*“

Výzkumník: „*A navštěvuje Vás tady někdo jiný?*“

Respondent č. 2: „*No, z Domova.*“

Výzkumník: „*Z Domova Vás chodí navštěvovat.*“

Respondent č. 2: „*Já jsem je chránil, víte.*“

Výzkumník: „*A máte tady nějaké kamarády?*“

Výzkumník: „*A jak trávíte svůj volný čas? Co rád děláte?*“

Respondent č. 2: „*Poslouchám filmy, sport, fotbal.*“

Výzkumník: „*A chodíte třeba ven na procházky?*“

Respondent č. 2: „*Chodím, no.*“

Výzkumník: „*Tak a navštěvujete nějaké kroužky nebo dílny?*“

Respondent č. 2: „*Tady chodím.*“

Výzkumník: „*Do té svíčkářny?*“

Respondent č. 2: „*Tady, no, chodím.*“

Výzkumník: „*A co tam děláte v té dílně?*“

Respondent č. 2: „*Dělám klubička, motám.*“

Výzkumník: „*Klubička motáte. Hm.*“

Respondent č. 2: „*Na koberečky.*“

Výzkumník: „*A ještě něco tam vyrábíte v dílně?*“

Respondent č. 2: „*Svíčky tam dělaj, brikety, papírový, víte.*“

Výzkumník: „*Papírové brikety, hm. Na topení ty brikety.*“

Respondent č. 2: „*No.*“

Výzkumník: „*A tak Vás to baví v dílně?*“

Respondent č. 2: „*Baví, no.*“

Výzkumník: „*Jak často tam chodíte do dílny?*“

Respondent č. 2: „*Ráno vždycky chodím.*“

Výzkumník: „*Ráno, od pondělí do pátku?*“

Respondent č. 2: „*V pondělí budou Velikonoce. Mám nachystanou pomlázku.*“

Výzkumník: „*Tak a chodíte ještě někam do práce?*“

Respondent č. 2: „*Já jsem chodil na stavbu, jsem chodil. Chlapům jsem pomáhal. Vozil jsem, dělal jsem zbiječkou.*“

Výzkumník: „*A líbilo se Vám tam v práci?*“

Respondent č. 2: „*Líbilo. Já bych šel na stavbu.*“

Výzkumník: „*Vy byste zase šel na stavbu?*“

Respondent č. 2: „*Šel, no, mezi chlapy.*“

Výzkumník: „*A kam chodíte tady takhle po městě?*“

Respondent č. 2: „*Na vycházky chodím.*“

Výzkumník: „*A třeba do obchodu?*“

Respondent č. 2: „*Taky.*“

Výzkumník: „*A ke kadeřníkovi chodíte kam?*“

Respondent č. 2: „*Já jsem nebyl ještě, na Domov přišla.*“

Výzkumník: „*A teď budete chodit už sami?*“

Respondent č. 2: „*No, budu, sami, no.*“

Výzkumník: „*A na pedikúru docházíte taky někam? Taky budete docházet?*“

Respondent č. 2: „*Budeme, no.*“

Výzkumník: „*A líbí se Vám tady na chráněném bydlení?*“

Respondent č. 2: „*Líbí, no. Máme tady klid, nikdo mi nenadává.*“

Výzkumník: „*A je něco, co byste chtěl změnit v této službě nebo vylepšit, co Vám tady třeba chybí oproti třeba Domovu?*“

Sociální pracovnice: „*Přeješ si něco? Kdyby se ti to splnilo, co by sis přál? Nějaký přání?*“

Respondent č. 2: „*A jaký?*“

Sociální pracovnice: „*Jestli něco chceš nebo potřebuješ a nemáš to. Co by ti udělalo radost.*“

Respondent č. 2: „*Já bych chtěl dres Bohemky a trenky.*“

Výzkumník: „*Máte rád fotbal?*“

Respondent č. 2: „*Já hraju fotbal ještě furt.*“

Výzkumník: „*A kde byste chtěl žít třeba za pět let?*“

Respondent č. 2: „*Já?*“

Výzkumník: „*No. Jak byste si to představoval?*“

Respondent č. 2: „*U kina bydlet. Jako O.Z. s T..*“

Výzkumník: „*Vy byste taky takhle třeba za pět let chtěl bydlet sám jenom s kamarádem?*“

Respondent č. 2: „*Sami, ale já bych se bál asi.*“

Sociální pracovnice: „*A je to tady lepší než na Domově?*“

Respondent č. 2: „*Jo, je.*“

Sociální pracovnice: „*Je Vás tady míň, že jo?*“

Respondent č. 2: „*Je.*“

Sociální pracovnice: „*Máte tady svůj klid. Na jídlo si kupuješ, co máš rád. Kafičko piješ, kdy chceš.*“

Výzkumník: „*Tak to je ode mě vše a já Vám děkuji za rozhovor.*“

Respondent č. 2: „*Není zač.*“

PŘÍLOHA P V: TRANSKRIPCE ROZHOVORU – UŽIVATEL Č. 3

Výzkumník: *„Na začátku našeho rozhovoru se Vás zeptám na osobní údaje, avšak bude zachována Vaše anonymita.“*

Výzkumník: *„Kolik Vám je let?“*

Respondent č. 3: *„Šestadvacet.“*

Výzkumník: *„Nyní se Vás budu ptát na otázky zaměřené na chráněné bydlení. Jak dlouho jste ve službě chráněné bydlení?“*

Respondent č. 3: *„Dva roky.“*

Výzkumník: *„Kde jste žil předtím, než jste začal využívat službu chráněné bydlení?“*

Respondent č. 3: *„Na Domově.“*

Výzkumník: *„A předtím, ještě před Domovem?“*

Respondent č. 3: *„V České Třebové.“*

Výzkumník: *„Proč jste ve službě chráněné bydlení?“*

Respondent č. 3: *„Protože už to zvládám, prostě už nepotřebuji mít takovou péči.“*

Výzkumník: *„Popíšete nám, kde nyní bydlíte? Jak vypadá Váš pokoj?“*

Respondent č. 3: *„Mám televizi, počítač, postel, skříň.“*

Výzkumník: *„Máte nějakého spolubydlicího?“*

Respondent č. 3: *„Jsou tady, takovej pár.“*

Výzkumník: *„A vy na pokoji jste sám?“*

Respondent č. 3: *„Jsem sám, no.“*

Výzkumník: *„Jak se staráte o svoji domácnost?“*

Respondent č. 3: *„Musím uklidit, vytrít, uvařit, nakoupit.“*

Výzkumník: *„Popíšete nám, jak se stravujete?“*

Respondent č. 3: *„Hm. Si jdu nakoupit potraviny.“*

Výzkumník: *„A jak to máte třeba s obědem?“*

Respondent č. 3: *„O víkendu si vaříme a přes týden máme obědy v práci.“*

Výzkumník: „*Pracovnice Vám tedy nepomáhají při přípravě jídla, vaříte si úplně sám?*“

Respondent č. 3: „*No, jenom občas se kouknou, jestli je to dobře nebo prostě.*“

Výzkumník: „*A nákupy, na to vaření si také zajišťujete sám bez pracovníků?*“

Respondent č. 3: „*No, sám.*“

Výzkumník: „*Jste v kontaktu se svoji rodinou?*“

Respondent č. 3: „*Hm, jsem.*“

Výzkumník: „*Máte nějaké sourozence?*“

Respondent č. 3: „*Hm, tři.*“

Výzkumník: „*Jak jste s nimi v kontaktu?*“

Respondent č. 3: „*Telefonicky.*“

Výzkumník: „*A navštěvujete se?*“

Respondent č. 3: „*No s jedním jo.*“

Výzkumník: „*A jak často se s ním navštěvujete?*“

Respondent č. 3: „*Jak kdy, jednou za tejdén.*“

Výzkumník: „*Máte tady nějaké kamarády?*“

Respondent č. 3: „*Mám.*“

Výzkumník: „*Co s nimi děláte s kamarády?*“

Respondent č. 3: „*Přijdou třeba na kafe nebo prostě chodijou.*“

Výzkumník: „*A jak trávíte Váš volný čas? Co rád děláte?*“

Respondent č. 3: „*Já hlavně sportuju, hraju stolní tenis, chodím do posilovny.*“

Výzkumník: „*Hm. Navštěvujete nějaké kroužky nebo dílny?*“

Respondent č. 3: „*Ne, chodím jenom do práce.*“

Výzkumník: „*Chodíte někam do práce?*“

Respondent č. 3: „*Hm, na farmu.*“

Výzkumník: „*A co tam děláte?*“

Respondent č. 3: „*U zvířat dělám.*“

Výzkumník: „*A co se Vám líbí na této práci?*“

Respondent č. 3: „*Zvířata.*“

Výzkumník: „*Máte rád zvířata.*“

Respondent č. 3: „*No, no, no.*“

Výzkumník: „*A co tam máte za zvířata, o jaká zvířata se staráte?*“

Respondent č. 3: „*O koně, ovečky, slepice, králíky, husy.*“

Výzkumník: „*A je něco, co se Vám nelíbí na této práci?*“

Respondent č. 3: „*Všechno.*“

Výzkumník: „*Všechno se Vám tam líbí?*“

Respondent č. 3: „*No.*“

Výzkumník: „*A je nějaká práce, kterou byste chtěl dělat do budoucna, nebo se Vám líbí na té farmě?*“

Respondent č. 3: „*Na tý farmě.*“

Výzkumník: „*Jaké využíváte služby ve městě? Chodíte třeba ke kadeřníkovi?*“

Respondent č. 3: „*No, stříhá mě holič.*“

Výzkumník: „*A na pedikúru třeba chodíte?*“

Respondent č. 3: „*To chodím na Domově, občas, no.*“

Výzkumník: „*A do obchodu chodíte tady do města?*“

Respondent č. 3: „*No, město Ž. nebo tady.*“

Výzkumník: „*Jste spokojen tady v chráněném bydlení?*“

Respondent č. 3: „*Ano, jsem.*“

Výzkumník: „*Je něco, co byste chtěl tady změnit nebo vylepšit?*“

Respondent č. 3: „*Chtěl bych se dostat na tu podporu. Že bych měl jako samostatnej byt jakoby garsonku do budoucna.*“

Výzkumník: „*Hm, takže to je zároveň Vaše přání do budoucna bydlet ve službě podpora samostatného bydlení.*“

Respondent č. 3: „*No.*“

Výzkumník: „*Tím pádem je to i odpověď na otázku, kde byste chtěl žít za pět let.*“

Respondent č. 3: „*No.*“

Výzkumník: „*Sám úplně, v garsonce.*“

Respondent č. 3: „*No, no.*“

Výzkumník: „*Tak to je ode mě vše a já Vám děkuji za rozhovor.*“

PŘÍLOHA P VI: TRANSKRIPCE ROZHOVORU – UŽIVATEL Č. 4 + UŽIVATELKA Č. 4

Výzkumník: *„Na začátku našeho rozhovoru se Vás zeptám na osobní údaj, avšak bude zachována Vaše anonymita.“*

Výzkumník: *„Kolik Vám je let?“*

Respondentka č. 4: *„Takže mně je 46 roků.“*

Respondent č. 4: *„Mně je, bude mně 44.“*

Výzkumník: *„Nyní se Vás budu ptát na otázky zaměřené na chráněné bydlení. Jak dlouho jste ve službě chráněné bydlení?“*

Respondentka č. 4: *„Druhej rok budeme.“*

Respondent č. 4: *„Druhej rok.“*

Výzkumník: *„Kde jste žili předtím, než jste začali využívat službu chráněné bydlení?“*

Respondent č. 4: *„Domov.“*

Respondentka č. 4: *„Domov, no.“*

Výzkumník: *„Jak dlouho jste žili na Domově?“*

Respondent č. 4: *„Já 26 let.“*

Respondentka č. 4: *„A já 13 roků.“*

Výzkumník: *„A předtím jste ještě někde žili?“*

Respondent č. 4: *„Já jsem byl v Hájnici u Trutnova.“*

Respondentka č. 4: *„A já v Opočně.“*

Výzkumník: *„Proč jste ve službě chráněné bydlení?“*

Respondentka č. 4: *„Protože chceme bejt sami.“*

Respondent č. 4: *„Chceme bejt sami, no.“*

Respondentka č. 4: *„My chceme být spolu, když už jsme tak dlouho spolu, tak chceme jako bydlet spolu.“*

Výzkumník: *„Popíšete nám, kde nyní bydlíte?“*

Respondentka č. 4: „*Ve městě.*“

Respondent č. 4: „*Ve městě.*“

Výzkumník: „*A jak vypadá Váš byt?*“

Respondent č. 4: „*Hm, normální pokoj.*“

Respondentka č. 4: „*Pokoj, ložnice, kuchyňka.*“

Respondent č. 4: „*Záchod, koupelna.*“

Respondentka č. 4: „*A chodbička. To je jako všecko.*“

Výzkumník: „*A kolik Vás je na pokoji?*“

Respondent č. 4: „*Čtyři. Jsme tady po dvou. Čtyři lidi v tomhle baráku.*“

Respondentka č. 4: „*Jako po čtyřech jsme tady.*“

Výzkumník: „*A na pokoji jste teda po dvou?*“

Respondent č. 4: „*Ano.*“

Respondentka č. 4: „*Na pokoji jsme po dvou, no.*“

Výzkumník: „*Jak se staráte o svoji domácnost?*“

Respondent č. 4: „*Uklízíme, umýváme nádobí, když se uvaří, tak umejeme nádobí, vytřeme podlahy, utřeme všude prach, umejeme okna, dveře, vypereme, vyžehlíme, atd.*“

Výzkumník: „*Popíšete nám, jak se stravujete?*“

Respondent č. 4: „*Hm, takže když jsme o víkendu doma, tak si uvaříme sami a když jsme na Domově, tak máme jenom oběd na Domově.*“

Respondentka č. 4: „*A jinak snídani a večere si musíme koupit.*“

Výzkumník: „*Při té přípravě jídla si pomáháte sami nebo i pracovník Vám tady pomáhá?*“

Respondent č. 4: „*Dneska tady pracovník třeba nebyl, tak jsme si dělali sami. A oni nás jenom zkontrolujou, jestli to máme dobře udělaný.*“

Respondentka č. 4: „*Nebo na začátku, když jsme se sem stěhovali tak tady jezdili.*“

Respondent č. 4: „*Ti vychovatelé.*“

Respondentka č. 4: „*Ale teďka poslední dobou málo kdy sem přijedou a tak. A oni už vědí, že jsme schopni, že si sami uvaříme.*“

Výzkumník: „*A nákupy si zajišťujete také sami?*“

Respondentka č. 4: „*Ano.*“

Respondent č. 4: „*Sami.*“

Respondentka č. 4: „*Koupíme si suroviny a uděláme si sami oběd.*“

Výzkumník: „*A co si třeba vaříte dobrého?*“

Respondent č. 4: „*Minulej týden jsme dělali bramborovou kaši a uzený, k tomu kyselý zelí a dneska jsme si udělali...*“

Respondentka č. 4: „*Těstoviny*“

Respondent č. 4: „*Špaličky s omáčkou, pálivou paprikou.*“

Respondent č. 4: „*Těma feferonkama pálivejma.*“

Výzkumník: „*Jste v kontaktu se svoji rodinou?*“

Respondent č. 4: „*Já jo, s mamkou a příbuznejma sem.*“

Respondentka č. 4: „*A já s bratrem taky. Občas sem přijede na návštěvu a tak.*“

Výzkumník: „*A jezdíte i Vy za ním na návštěvu?*“

Respondentka č. 4: „*No někdy jsem tam vždycky jezdila na návštěvu, když jsem byla na Domově. Teďka ne, co jsem na chráněném bydlení, ale máme slíbeno, že jednou za ním pojedeme třeba spolu.*“

Výzkumník: „*A vy máte nějaké sourozence?*“

Respondent č. 4: „*Mám, ale my nejsme v kontaktu.*“

Výzkumník: „*Máte tady nějaké kamarády?*“

Respondentka č. 4: „*Máme.*“

Respondent č. 4: „*Máme.*“

Výzkumník: „*A co s nimi děláte?*“

Respondent č. 4: „*Jdeme na procházku nebo jdeme do hospody.*“

Respondentka č. 4: „*Třeba na jedno pivo.*“

Respondent č. 4: „*A jinak jako hrajeme třeba Člověče, nezlob se.*“

Výzkumník: „*A jak trávíte Váš volný čas?*“

Respondent č. 4: „*Bud' jdeme na procházku a nebo jdeme...*“

Respondentka č. 4: „*Nebo si tady třeba zahrajem, občas se jdem třeba projít nebo takhle a nebo posloucháme rádio.*“

Respondent č. 4: „*Nebo televizi.*“

Výzkumník: „*Co rádi děláte?*“

Respondentka č. 4: „*Bud' připravujeme třeba zeleninu, když třeba vaříme.*“

Respondent č. 4: „*A nebo koukáme na televizi, co dávaj, na písničky a tak.*“

Výzkumník: „*Navštěvujete nějaké kroužky nebo dílny?*“

Respondent č. 4: „*My ne.*“

Respondentka č. 4: „*My teďka natáčíme film.*“

Respondent č. 4: „*Natáčíme film a jmenuje se to?*“

Respondentka č. 4: „*Bude to dobrý. My tam hrajeme jako rodinu, my jsme jako rodina.*“

Respondent č. 4: „*Rodina s dvouma dětma. A kamarádi hrajou sousedy.*“

Výzkumník: „*A baví Vás to natáčení?*“

Respondent č. 4: „*Jo, baví.*“

Respondentka č. 4: „*Nás baví natáčení.*“

Výzkumník: „*Chodíte někam do práce?*“

Respondent č. 4: „*Chodíme do Pubu, do výroby. Umyváme nádobí, utíráme podlahy, skládáme zboží do skladu. A nebo když si třeba paní vedoucí řekne, tak to uděláme. Umejváme okna a tak dále.*“

Výzkumník: „*A co se Vám líbí na této práci?*“

Respondentka č. 4: „*Všechno.*“

Respondent č. 4: „*Normálně všechno se mi líbí.*“

Respondentka č. 4: „*I zahrada se mi třeba líbí.*“

Respondent č. 4: „*Zalejváme.*“

Respondentka č. 4: „*Sázíme nebo pikýrujeme.*“

Respondent č. 4: „*Sekáme trávník, aby to bylo.*“

Výzkumník: „*A je něco, co se Vám nelíbí na práci?*“

Respondentka č. 4: „*Mně se líbí všechno.*“

Respondent č. 4: „*Mně se taky líbí všechno. Já si na práci jako nestěžuju.*“

Respondentka č. 4: „*To já si nestěžuju vůbec.*“

Výzkumník: „*A chtěli byste nějakou vysněnou práci, máte, kde byste chtěli pracovat?*“

Respondentka č. 4: „*My máme tu cukrárnu.*“

Respondent č. 4: „*My máme tu cukrárnu, ten Pub.*“

Respondentka č. 4: „*Tam nám to vyhovuje.*“

Výzkumník: „*Jaké využíváte služby ve městě?*“

Respondent č. 4: „*My máme svýho holiče, pedikúru máme svoji a máme svoji paní doktorku., byla na Domově nebo to dělá ve městě.*“

Výzkumník: „*Jste spokojeni na chráněném bydlení?*“

Respondentka č. 4: „*Jsme spokojeni.*“

Výzkumník: „*Co se Vám líbí na této službě?*“

Respondent č. 4: „*Jdeme na procházku i pěšky na Domov.*“

Respondentka č. 4: „*Nebo do města X nebo do města Y pěšky a nahoru do Qanta nebo do města Z.*“

Výzkumník: „*Chtěli byste se vrátit zpátky na Domov?*“

Respondentka č. 4: „*Ne, vůbec ne.*“

Respondent č. 4: „*Ne, chceme v budoucnosti bydlet ve městě úplně samostatní.*“

Výzkumník: „*A je něco, co byste chtěli změnit tady na tom bydlení? Jenom, že byste se chtěli přestěhovat?*“

Respondentka č. 4: „*Přestěhovat se úplně, bydlet úplně sami jako už.*“

Respondent č. 4: „*Bez těch dvou, abysme byli sami, no.*“

Respondentka č. 4: „*Abysme byli každej zvlášť, rozdělený, že jo.*“

Výzkumník: „*Tak to je ode mě vše a já Vám děkuji za rozhovor.*“

Respondentka č. 4: „*Není zač.*“

Respondent č. 4: „*Děkujeme.*“

PŘÍLOHA P VII: TRANSKRIPCE ROZHOVORU – UŽIVATEL Č. 5 + UŽIVATELKA Č. 5

Výzkumník: *„Na začátku našeho rozhovoru se Vás zeptám na osobní údaj, avšak bude zachována Vaše anonymita.“*

Výzkumník: *„Kolik Vám je let?“*

Respondent č. 5: *„Mně 55.“*

Respondentka č. 5: *„Mně bude 38 letos.“*

Výzkumník: *„Nyní se Vás budu ptát na otázky zaměřené na chráněné bydlení. Jak dlouho jste ve službě chráněné bydlení?“*

Respondent č. 5: *„Čtyři roky.“*

Respondentka č. 5: *„Já dva.“*

Výzkumník: *„Kde jste žila předtím, než jste začala využívat službu chráněné bydlení?“*

Respondentka č. 5: *„Já u mamky v Lanškrouně.“*

Výzkumník: *„A kde jste žil vy?“*

Respondent č. 5: *„Já? V Domově.“*

Výzkumník: *„Proč jste ve službě chráněné bydlení?“*

Respondent č. 5: *„Protože jsme šikovní. Všechno umíme.“*

Výzkumník: *„Popíšete nám, kde nyní bydlíte? Jak vypadá Váš pokoj?“*

Respondentka č. 5: *„Pokoj, kuchyň, chodba a sociální zařízení.“*

Výzkumník: *„A s kým bydlíte?“*

Respondentka č. 5: *„S přítelem.“*

Výzkumník: *„A jak se staráte o svoji domácnost?“*

Respondentka č. 5: *„Uklízíme.“*

Výzkumník: *„A co ještě děláte? Jak uklízíte?“*

Respondentka č. 5: *„Zametáme, vytíráme, utíráme prach.“*

Výzkumník: *„Popíšete nám, jak se stravujete?“*

Respondentka č. 5: „*V týdnu se stravujeme na Domově a o víkendu se vaří na centrálním bytě.*“

Výzkumník: „*A jak to máte se snídaní a s večeří?*“

Respondentka č. 5: „*To dostáváme taky na centrálním bytě.*“

Výzkumník: „*Umíte si něco uvařit?*“

Respondentka č. 5: „*Neumíme.*“

Respondent č. 5: „*My si nevaříme.*“

Výzkumník: „*Ani žádná jednoduchá jídla si neumíte sami uvařit?*“

Respondent č. 5: „*Tak já bych něco uměl, ale tady nevaříme.*“

Výzkumník: „*Jak pomáháte pracovníkům při přípravě jídla?*“

Respondent č. 5: „*Tak třeba škrábu brambory.*“

Respondentka č. 5: „*Něco krájet.*“

Respondent č. 5: „*Cibuli krájíme.*“

Výzkumník: „*A jak jste dneska pomáhali při přípravě oběda?*“

Respondent č. 5: „*Tak dneska jsme to, loupali brambory, okurky.*“

Výzkumník: „*Chodíte s pracovníky nakupovat?*“

Respondent č. 5: „*Chodíme, no.*“

Výzkumník: „*A co tam třeba nakupujete?*“

Respondentka č. 5: „*Jídlo.*“

Respondent č. 5: „*Všechno možný, co je potřeba.*“

Respondentka č. 5: „*Potraviny.*“

Výzkumník: „*Jste v kontaktu se svoji rodinou?*“

Respondentka č. 5: „*Ano, já jsem s mamkou.*“

Výzkumník: „*Máte nějaké sourozence?*“

Respondentka č. 5: „*Mám bratra.*“

Výzkumník: „*A vy jste v kontaktu se svoji rodinou?*“

Respondent č. 5: „*Nejsem.*“

Výzkumník: „*A máte nějaké sourozence?*“

Respondent č. 5: „*Mám, v Kolíně.*“

Výzkumník: „*Jak jste v kontaktu se svoji maminkou?*“

Respondentka č. 5: „*Navštěvujeme se a píšeme si.*“

Výzkumník: „*A jezdíte k rodině na dovolenou?*“

Respondentka č. 5: „*Ne.*“

Výzkumník: „*Máte tady nějaké kamarády?*“

Respondent č. 5: „*Nemáme.*“

Výzkumník: „*Jak trávíte Váš volný čas?*“

Respondentka č. 5: „*Koukáme na televizi, chodíme na různé akce.*“

Respondent č. 5: „*No když něco je, tak chodíme, no.*“

Výzkumník: „*A co rádi děláte?*“

Respondent č. 5: „*Nic.*“

Výzkumník: „*Navštěvujete nějaké kroužky nebo dílny?*“

Respondent č. 5: „*Ne.*“

Výzkumník: „*A chodíte někam do práce?*“

Respondent č. 5: „*Do Limary.*“

Výzkumník: „*A co děláte v Limaře?*“

Respondent č. 5: „*Hoblíny nebo vatu.*“

Výzkumník: „*A jak často chodíte do práce?*“

Respondentka č. 5: „*Každý den.*“

Výzkumník: „*A hledáte si ještě nějakou jinou práci?*“

Respondentka č. 5: „*Já jo.*“

Respondent č. 5: „*Já bych chtěl taky, no, ale nemůžu.*“

Výzkumník: „*A kdo Vám pomáhá s hledáním práce?*“

Respondentka č. 5: „*Rytmus.*“

Výzkumník: „*A máte teďka nějakou nabídku na práci od Rytmusu?*“

Respondentka č. 5: „*Mám, v hlídáčku.*“

Výzkumník: „*Tak a co se Vám líbí na té práci v Limaře?*“

Respondent č. 5: „*Všechno možný.*“

Respondentka č. 5: „*Všechno.*“

Respondent č. 5: „*Jsme rádi, že máme práci.*“

Výzkumník: „*A je něco, co se Vám nelíbí na té práci?*“

Respondent č. 5: „*Že dlouho čekáme na to, než nám přivezou, jako ta práce.*“

Výzkumník: „*A kde byste chtěli pracovat do budoucna? Co by Vás třeba bavilo?*“

Respondent č. 5: „*Mě by bavilo dělat košíky třeba.*“

Výzkumník: „*A co by bavilo Vás?*“

Respondentka č. 5: „*Já nevím, mně je to jedno.*“

Výzkumník: „*Jaké využíváte služby ve městě? Kam chodíte ke kadeřníkovi, na pedikúru?*“

Respondentka č. 5: „*Akorát kadeřník.*“

Respondent č. 5: „*Taky někdy, no.*“

Výzkumník: „*Jste spokojeni ve službě chráněné bydlení?*“

Respondent č. 5: „*Jsme.*“

Respondentka č. 5: „*Jsme.*“

Výzkumník: „*A co se Vám líbí na této službě?*“

Respondent č. 5: „*Že máme klid.*“

Respondentka č. 5: „*Že jsme tady sami.*“

Výzkumník: „*Chtěli byste se vrátit zpátky do Domova?*“

Respondent č. 5: „*Nee.*“

Respondentka č. 5: „*Ne.*“

Výzkumník: „*A je něco, co byste chtěli v této službě změnit nebo vylepšit?*“

Respondent č. 5: „*Ne, nechtěli.*“

Respondentka č. 5: „*Nee.*“

Výzkumník: „*A jaká jsou Vaše přání do budoucna?*“

Respondentka č. 5: „*Hlavně abysme zůstali spolu tady.*“

Výzkumník: „*Takže to je odpověď na otázku, kde byste chtěli žít za 5 let?*“

Respondentka č. 5: „*Jo.*“

Respondent č. 5: „*Hm, to je naše přání.*“

Výzkumník: „*Tak to je ode mě vše a já Vám děkuji za rozhovor.*“

PŘÍLOHA P VIII: TRANSKRIPCE ROZHOVORU – UŽIVATELKA Č.

6

Výzkumník: *„Na začátku našeho rozhovoru se Vás zeptám na osobní údaje, avšak bude zachována Vaše anonymita.“*

Výzkumník: *„Kolik Vám je let?“*

Respondentka č. 6: *„Ehm, tam je kolik, šest, teda jedna, šest, čtyři, tři, devatenáct,...“*

Výzkumník: *„77 Vám bude.“*

Respondentka č. 6: *„77.“*

Výzkumník: *„77 Vám bude teďka v dubnu.“*

Výzkumník: *„Nyní se Vás budu ptát na otázky zaměřené na chráněné bydlení. Jak dlouho jste ve službě chráněné bydlení?“*

Respondentka č. 6: *„5 roků tady jsem na tom bydlení.“*

Výzkumník: *„A kde jste žila předtím, než jste bydlela tady na chráněném bydlení?“*

Respondentka č. 6: *„No, na třetím oddělení.“*

Výzkumník: *„Na Domově.“*

Respondentka č. 6: *„No, na Domově.“*

Výzkumník: *„A proč jste ve službě chráněné bydlení?“*

Respondentka č. 6: *„No tak jako by to mohlo bejt na práci, no.“*

Výzkumník: *„Protože zvládáte práci v domácnosti a nepotřebujete takovou péči pracovníků.“*

Respondentka č. 6: *„Hm.“*

Výzkumník: *„Popíšete nám, kde nyní bydlíte? Jak vypadá Váš byt?“*

Respondentka č. 6: *„No tak, jak bych to měla říct.“*

Výzkumník: *„Kolik tady máte pokojů.“*

Respondentka č. 6: *„Tak máme tady jenom dva, jeden pokoj, jedna kuchyň a kus tady ten.“*

Výzkumník: *„A máte nějaké spolubydlící?“*

Respondentka č. 6: „*No mám tady jednu spolubydlící.*“

Výzkumník: „*A jak se staráte o svoji domácnost?*“

Respondentka č. 6: „*Dobře.*“

Výzkumník: „*A co děláte?*“

Respondentka č. 6: „*No uklízím a vařím, pomáhám vychovatelkám a dělám aji někdy vokrky, dělám si tam nálev, dám si tam ocet a sůl, cukr a takový věci.*“

Výzkumník: „*Popíšete nám, jak se stravujete? Jak to máte s obědem přes týden, o víkendu?*“

Respondentka č. 6: „*A tak dobře to máme.*“

Výzkumník: „*A vaříte si?*“

Respondentka č. 6: „*A tak si tady takhle pomáháme vařit, chodíme v pondělí jako na jídelnu tam na třetí oddělení.*“

Výzkumník: „*Od pondělí do pátku?*“

Respondentka č. 6: „*No.*“

Výzkumník: „*A o víkendu si vaříte tady?*“

Respondentka č. 6: „*No.*“

Výzkumník: „*A umíte si něco uvařit?*“

Respondentka č. 6: „*A tak já bych si tak uvařila, buchty umím zadělat a upečem ho.*“

Výzkumník: „*A jak pomáháte pracovníkům při přípravě jídla?*“

Respondentka č. 6: „*No tak loupala jsem dneska brambory na ten salát, jo a potom nakrájela jsem tam cibuli do toho a bylo to výborný a šla jsem do kostela, no.*“

Výzkumník: „*Co jste vařili dneska k obědu?*“

Respondentka č. 6: „*Polívka byla pórková a byla tam rýža.*“

Výzkumník: „*A k druhému?*“

Respondentka č. 6: „*A potom byl salát bramborovej.*“

Výzkumník: „*Chodíte s pracovníky nakupovat?*“

Respondentka č. 6: „*No chodím jako s klíčovou pracovnící nakupovat.*“

Výzkumník: „*A co nakupujete?*“

Respondentka č. 6: „*A tak kupujeme chleba, rohlíky, máslo a potom tam kupujeme mouku a takový věci a co ještě, ocet a potom je tam olej tam kupujeme a brambory a cibuli taky.*“

Výzkumník: „*Jste v kontaktu se svoji rodinou? Máte nějaké sourozence?*“

Respondentka č. 6: „*Mám jako bratra a chodím v létě za nima se tam podívat. Byla jsem se sestřičkou tam se jednou a jinak je dobré tam. Má tam hezky a malý děti tam mají.*“

Výzkumník: „*A jste s ním v kontaktu během roku?*“

Respondentka č. 6: „*Jo, tak sem s nima tam.*“

Výzkumník: „*A jak jste s ním v kontaktu?*“

Respondentka č. 6: „*Jako telefonujem si takhle s nima a on mi zase odpoví. A teta je jako nemocná, tak chodí do Náměště totok, a jinak až do Třebíče až.*“

Výzkumník: „*Máte tady nějaké kamarády?*“

Respondentka č. 6: „*A tak kamarády nemám, ale takovou jako jednu paní. Chodím za ňou, a tak. Dneska není doma. Ona je pryč.*“

Výzkumník: „*A co s ní děláte?*“

Respondentka č. 6: „*A tak vykládáme si, jako my tady teďkom spolu.*“

Výzkumník: „*A jak trávíte Váš volný čas?*“

Respondentka č. 6: „*No tak.*“

Výzkumník: „*Co ráda děláte?*“

Respondentka č. 6: „*No dělám ráda, uklízím a všechno to udělám, tak, kuchyňku, chodbu, WC a koupelnu.*“

Výzkumník: „*Navštěvujete nějaké kroužky nebo dílny?*“

Respondentka č. 6: „*Tak chodím jako do školy za vychovatelkou tam a učím se tam psát.*“

Výzkumník: „*Chodíte někam do práce?*“

Respondentka č. 6: „*No chodím umejvat nádobí do jídelny a jsou se mnou spokojené.*“

Výzkumník: „*A jak často tam chodíte pomáhat?*“

Respondentka č. 6: „*No tak, chodím tam pondělí, úterý, středa, čtvrtek, pátek.*“

Výzkumník: „*A co se Vám líbí na této práci?*“

Respondentka č. 6: „*No tak umejvání a tak, takový věci co se mi líbí. No a přindu v 1 hodinu dom.*“

Výzkumník: „*A je něco, co se Vám nelíbí na této práci?*“

Respondentka č. 6: „*No a tak, líbí se mi to všechno.*“

Výzkumník: „*A kde byste chtěla pracovat do budoucna třeba?*“

Respondentka č. 6: „*Ale no tak.*“

Výzkumník: „*Libí se Vám v té kuchyni?*“

Respondentka č. 6: „*V tej kuchyni se mi to líbí, no.*“

Výzkumník: „*Jaké využíváte služby ve městě?*“

Respondentka č. 6: „*No stříhání a chodím aji na nehty, že jo, na stříhání.*“

Výzkumník: „*Jste spokojena v chráněném bydlení?*“

Respondentka č. 6: „*Jo, jo, jsme.*“

Výzkumník: „*Co se Vám líbí na této službě oproti tomu Domovu?*“

Respondentka č. 6: „*Tak všechno.*“

Výzkumník: „*Například...*“

Respondentka č. 6: „*A tak například je to, dívám se na televizor a tak jinak to jde. A vyšíváme takhle někdy večer.*“

Výzkumník: „*A chtěla byste se vrátit zpátky na Domov?*“

Respondentka č. 6: „*No tak už ne.*“

Výzkumník: „*A jaká jsou Vaše přání do budoucna? Co si přejete?*“

Respondentka č. 6: „*Už nic.*“

Výzkumník: „*Už nic si nepřejete. A kde byste chtěla žít za pět let?*“

Respondentka č. 6: „*To bych chtěla bydlet tady ještě pořád snad už do té smrti.*“

Výzkumník: „*Tak to je ode mě vše a já Vám děkuji za rozhovor.*“